

*Man Woudaap op de Visvijvers Valkenswaard,
2 juni 2021 (Niek Legdeur)*

Zeldzame broedvogels in de Kempen in 2021

Tom Heijnen & Paul van Pelt

Vorig jaar beschreven we in drie artikelen de verspreiding en aantallen van zeldzame en schaarse broedvogels in 2019-2020. Het was de eerste keer in de Kempen dat van een flink aantal soorten een overzicht van hun status als broedvogel verscheen. Hieronder presenteren we de gegevens die bekend zijn van 2021 en vergelijken die met 2019-2020. Nieuw is dat we nu ook gegevens van exoten hebben opgenomen. Ook nieuw is dat we bij vrijwel alle soorten ingaan op de aantallen territoria in de Kempen in de afgelopen decennia.

Methode

In onze eerdere artikeltjes hebben we de methode uitgelegd en die is ongewijzigd. We leunen dus op BMP-inventarisaties die zijn vastgelegd met Avimap en gegevens van kolonievogels, aangevuld met de vele waarnemingen in waarneming.nl, LiveAtlas en NDFF (Nationale Databank Flora en Fauna). Bij sommige soorten is waarnemingen.be geraadpleegd voor gegevens net over de grens in België. We beperken ons tot de vogelsoorten waarvan in 2019-2020 minder dan 50 territoria geteld waren!

Getelde en geschatte aantallen uit het verleden werden door Tom gecompileerd met gegevens die uit een groot aantal bronnen kwamen. Naast de al genoemde bronnen waren de volgende het belangrijkste:

- Broedvogelatlassen Sovon 1973-1977, 1998-2000 en 2013-2015 (de laatste twee met schattingen per atlasblok);
- Vlakdekkende tellingen Provincie Noord-Brabant en Provincie Limburg;
- Gegevens kolonievogels en zeldzame broedvogels Sovon;
- Meetnet Provincie Noord-Brabant;
- Website Vogels in de Kempen;
- Digitaal archief van VWG De Kempen (waarnemingen in Ornis, rapporten en artikelen).

We hebben zoveel mogelijk de Sovon broedvogelcriteria toegepast al was dat bij oude gegevens door gebrek aan informatie veelal niet mogelijk. Gegevens over de landelijke situatie en ontwikkeling gegevens zijn veelal afkomstig van de soortinformatie op de Sovon website.

Heijnen, T. & P. van Pelt 2021. Zeldzame broedvogels in 2020. Blauwe Klauwier 47(2): 14-19, 47(3): 30-45 en 47(4): 9-26.

Sovon soortinformatie: sovon.nl/nl/soorten

Resultaten

Zwarte Zwaan: 1-2 territoria geteld

Zwarte Zwaan bij Biest-Houtakker, 25 februari 2022
(Peter Simon)

Op de visvijvers van Ronde Bleek aan het Peelven ten oosten van Sterksel werd op 25 april een paar gezien waarvan een van de vogels op het nest zat. Van 15 maart t/m 20 april waren 2 ex (een paar?) te vinden op de graslanden ten westen van het Diessens Broek waar ook vaak Knobbelswanen verbleven; deze vogels hebben niet gebroed. Verder waren er nog wat losse meldingen van Zwarte Zwanen tussen de datumgrenzen die niet voldeden aan de broedvogelcriteria: 3 maart t/m 13 mei 1 ex De Utrecht (Broekeling, golfbaan en Flaes), 7 maart 1 ex Visvijvers

Valkenswaard, 14 t/m 18 maart 1 ex Paardse Heide, 1 april 1 ex Cartierheide, 27 april 1 ex Visvijvers Driebruggen, en 11 t/m 25 juli 1 ex Parklaan Eindhoven.

Broedende Zwarte Zwanen werden voor het eerst gemeld in 1987. In de periode tot 2000 werd steeds een territorium vastgesteld in 1988, 1989 en 1996 en waren er waarnemingen van vogels tussen de datumgrenzen in 1991, 1995 en 1997. Vanaf 2000 werden ieder jaar Zwarte Zwanen tussen de datumgrenzen gezien met in de helft van de jaren een territorium.

Zwarte Zwanenfamilie op de golfbaan van Landgoed De Utrecht, 16 mei 2012 (Mark Ekker)

Uit de gegevens blijkt geen sprake te zijn van veranderingen in het aantal territoria in de periode 1987-2020. Dit komt globaal overeen met de landelijke ontwikkeling.

Brandgans: 0 territoria geteld

Brandgans bij de Klotputten in Eindhoven, 11 februari 2021 (Wim Deeben)

Er waren de nodige meldingen tussen de datumgrenzen maar die voldeden in geen enkel geval aan de broedvogelcriteria: 23 maart t/m 22 juni 1 ex De Warande, 15 en 16 april 2 ex Diessens Broek, 19 april 1 ex De Bundertjes, 27 april t/m 14 mei 1 tot 6 ex Beleven, 28 april en 8 juni 1 ex Kempervennen, 2 mei 1 ex Zittard bij Veldhoven, 3 mei 3 ex Beuven, 5 t/m 8 mei 1 ex Soerendonks Goor, 21 mei 1 ex Plateaux.

Tot 1983 kwamen in de Kempen 's zomers geen Brandganzen voor. In 1985 t/m 1989 broedde een gemengd paar Grauwe Gans x Brandgans succesvol op de Ringselvennen. Pas vanaf 1997 werden ieder jaar kleine aantallen Brandganzen in de zomer gezien waarbij regelmatig voldaan werd aan de broedvogelcriteria. Er waren echter maar

enkele meldingen van zekere broedgevallen: in 1999, 2001 en 2014 t/m 2017.

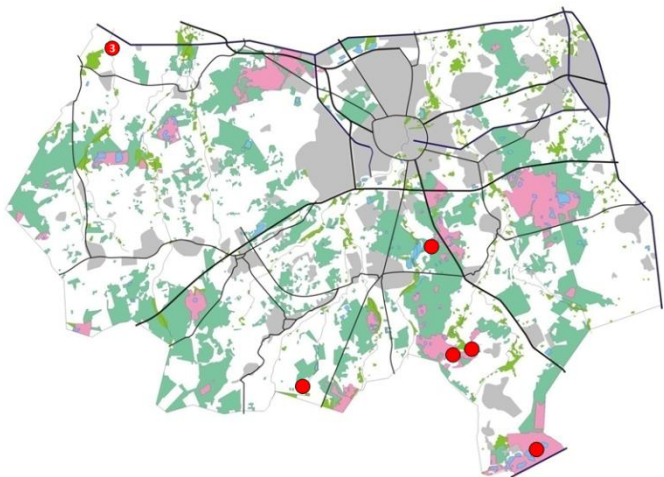
Bergeend: 8-13 territoria geteld

Man Bergeend bij de waterzuivering Hapert, 25 april 2020 (Connie Neutkens)

In het Diessens Broek en de waterzuivering Biest-Houtakker zaten 3-5 territoria waaronder een paar met jongen. Op de Visvijvers Bergeijk was 1 territorium (17 en 27 mei 1 paar) te vinden, op de Visvijvers Valkenswaard ook 1 territorium, in het herstelde dal van de Oude Strijper Aa bij de Gastelse Heide 1-2 territoria (in mei-juni tot 4 ex), bij het Soerendonks Goor 1 territorium (in mei 1 paar waaronder baltsend op 30 mei) en op de Ringselvennen/Loozerheide 1 territorium. Hoewel Soerendonks Goor en Gastelse Heide verder dan de clusterafstand van elkaar liggen, valt niet uit te sluiten dat het dezelfde vogels betrof.

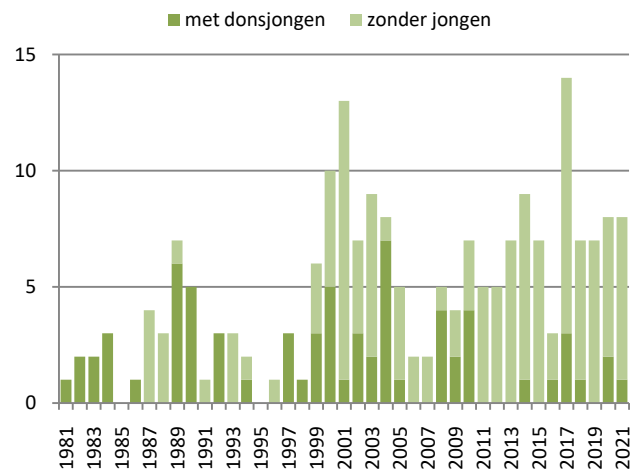

Bergeend: territoria in 2021.

Buiten de territoria waren er nog de nodige waarnemingen tussen de datumgrenzen zonder dat aan Sovon criteria werd voldaan: Landschotse Heide mei-juni af en toe 2-4 ex; Henri Dunantpark Eindhoven april-juni 1 ex; Dommeldal Rietmussen 28 mei 1 paar; langs Westparallel N69 bij Grootgoor (tijdelijke plasjes) 30 april-14 mei regelmatig 2 ex; Dorven (Leenderbos) 21 mei 1 ex eclips; Strijper Aa-dal bij Strijperheg 16 mei 1 ex en 31 mei 2 ex; Beuven en Starven 22 juni 2 ex, 3 juli 11 ex, 14 en 15 juli 1 ex.

Het aantal territoria kwam vrijwel overeen met dat in 2019-20 (9-11 territoria) al waren er wel verschillen in gebieden en aantallen per gebied.

Het eerste zekere Bergeendbroedgeval in de Kempen werd vastgesteld in 1981 op de Flaes, maar mogelijk broedde de soort hier al eerder. Het aantal territoria nam toe tot 7 in 1989 waarna er een afname was met een dip in 1996. Daarna volgde een tweede piek met als maximum 13 territoria in 2001. Ook nu was er een daling met dip in 2006-2007, waarna het aantal op een iets hoger niveau schommelde.

Bergeend: geteld aantal territoria in de Kempen per jaar in 1981-2021.

In al die jaren waren er veel territoria waarbij geen jongen werden gezien. Dit wijst er op dat er sprake was van overzomeren en/of een gebrekkig broedsucces.

Casarca: 1 territorium geteld

Man Casarca op het Beleven, 23 mei 2021 (Cor van Pelt)

Op het Beleven vond een zeker broedgeval plaats: op 13 en 23 mei werden donsjongen gezien. Dit is voor zover bekend het eerste zekere broedgeval van de Casarca in de Kempen.

In 2019-20 werden in de zomer her en der Casarca's waargenomen, echter zonder te voldoen aan de broedvogelcriteria.

De soort werd vanaf 1974 's zomers in de Kempen opgemerkt, overigens niet jaarlijks. Territoria waren er in 1985, 1986, 2000 (Soerendonks Goor), 2014 (Beleven), 2015 (Plateaux en Visvijvers Bergeijk), 2016 (Strabrechtse Heide) en 2017 (Plateaux).

Grootmeer Vessem, 10 februari 2021 (Wim Deebe)

Grootmeer Vessem, 8 mei 2021 (Tom Heijnen)

Parkvijver Hapert, 26 december 2021 (Cor van Pelt)

Parkvijver Hapert, 26 december 2021 (Cor van Pelt)

Carolina-eend: 0-1 territorium geteld

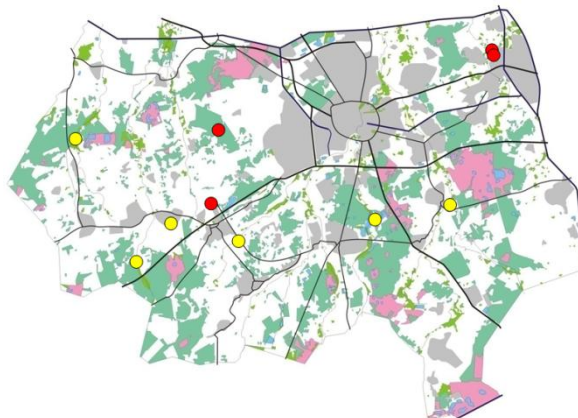
Man Carolina-eend op de Witte Loop aan de rand van de Strabrechtse Heide, 16 april 2021 (TH)

Op de Witte Loop aan de rand van de Strabrechtse Heide (ten noorden van Huize Witven) was van 24 maart t/m 18 mei een man aanwezig, regelmatig baltsend en ruziënd in een gemengd groepje Wilde Eenden. Op 20 april werd afleidingsgedrag gemeld wat er wellicht op wees dat de vogel een broedpoging ondernam met een vrouw Wilde Eend.

In 2019-20 werden geen territoria van de soort aangetroffen. Verder terug in de tijd werden geregeld Carolina-eenden gemeld, maar die voldeden zelden aan de broedvogelcriteria. Territoria werden bekend uit 1980 (paar met donsjong op het Eindhovens Kanaal bij Mierlo), 1998 (omgeving Eersel), 2008 (Eindhovens Kanaal in Eindhoven) en 2018 (Diessens Broek en Vessemse Vennen).

Mandarijneend: 4-10 territoria geteld

Territoria werden aangetroffen in De Warande bij Helmond (2), de Vessemse Vennen en de visvijver Het Biesven bij Eersel. Op het Biesven werd een vrouw met 6 pullen gezien.

Mandarijneend: territoria in 2021 (geel = onzeker = 1 waarneming van paar of individu tussen de datumgrenzen).

Daarnaast waren er de nodige losse waarnemingen tussen de datumgrenzen die niet voldeden aan de broedvogelcriteria.

In 2020 konden 8-16 territoria in kaart worden gebracht met deels andere locaties dan in 2021.

De eerste zomerse Mandarijneenden in de Kempen werden in 1976 gezien met daarna nog meldingen uit 1987 en 1993. In 1996 was er met 4 territoria sprake van een definitieve vestiging als broedvogel. Het aantal territoria

fluctueerde sindsdien tussen nul in sommige jaren tot naar schatting ca 20 in de atlasjaren 2013-15. Wellicht werden Mandarijneenden in sommige gebieden en sommige jaren bestreden en zorgde dat voor de waargenomen schommelingen.

Kleunen, A. van 2021. Mandarijneend in Nederland. Kijk op Exoten 37: 12-13.

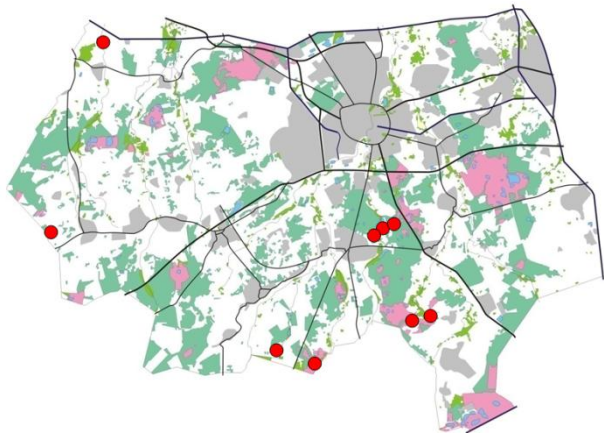
[Download artikel.](#)

Zomertaling: 9 territoria geteld

Man Zomertaling op het Beleven, 6 april 2021 (Cor van Pelt)

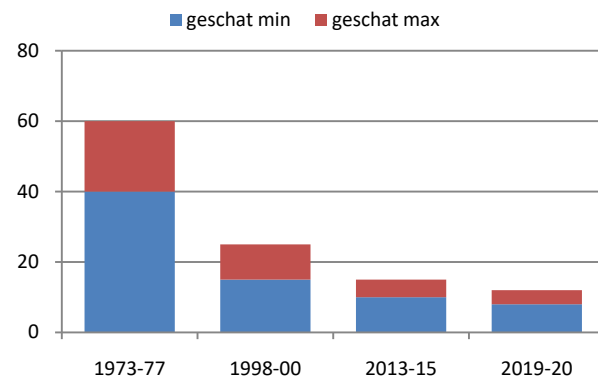
Territoria werden geconstateerd in Diessens Broek (1 territorium), Beleven (1), Visvijvers Bergeijk (1), Plateaux (1), Visvijvers Valkenswaard (3), Gastelse Heide (1) en Soerendonks Goor (1). Net als bij Bergeend gaat het bij Gastelse Heide en Soerendonks Goor wellicht om dezelfde vogels.

Zomertaling: territoria in 2021

Vergeleken met 2020 (5-7 territoria) was 2021 een goed jaar, maar de aantallen bleven zorgwekkend laag.

Van decennia terug zijn vrijwel geen goede telgegevens beschikbaar maar de soort was ooit op sommige heidevelden algemeen, zoals blijkt uit de 17 territoria die in 1968-70 op de Strabrechtse Heide in kaart werden gebracht.

Zomertaling: geschat aantal territoria in de Kempen in vier periodes in 1973-2020.

Tijdens het atlasproject in 1973-77 waren er twee atlasblokken met schattingen van 2-10 territoria en 2 atlasblokken met >10 territoria; van de overige 14 atlasblokken met waarschijnlijke en zekere broedgevallen werden geen schattingen ingeleverd. Het totaal aantal territoria in de Kempen zal toen wellicht in de orde van 40-60 territoria hebben gelegen. De soort was destijds al in Nederland sterk aan het afnemen en dat zette ook in de jaren '80 en '90 door. Boosdoeners waren de intensieve landbouw, verdroging van natuurgebieden en, in sommige winters, massale sterfte in de Sahel.

Wintertaling: 10-21 territoria geteld

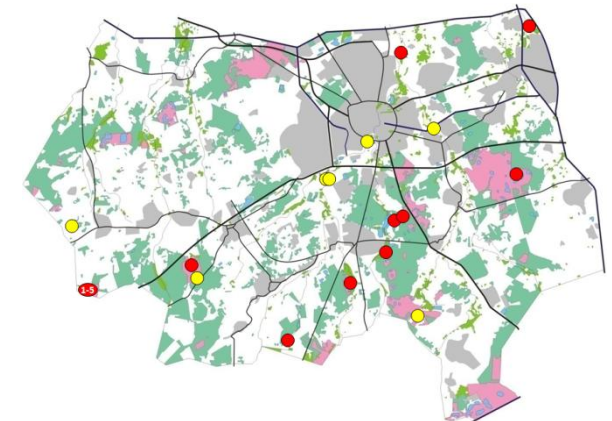

Wintertalingen op de Plateaux, 13 januari 2021 (Matthieu Jansen)

De Wintertaling kwam in weinig gebieden voor, al zullen het er wel wat meer zijn geweest dan de stippen op de kaart. Nergens

werden meer dan 2 territoria geregistreerd, de Reuselse Moeren wellicht uitgezonderd; hier werden 5 mannetjes gezien op 26 mei.

In 2019-20 werden 15-25 territoria in kaart gebracht waaronder nog enkele in het noordwestkwadrant van de Kempen dat in 2021 helemaal 'leeg' was.

Wintertaling: territoria in 2021 (geel = onzeker = 1 waarneming van paar of individu in de periode 30 april t/m 30 juni).

De aantallen zijn tegenwoordig nog maar een fractie van wat er in de jaren '70 en daarvoor aan Wintertalingen zat. Schattingen die bij het eerste atlasproject in 1973-77 werden gemaakt kwamen gesommeerd op pakweg 150-250 territoria uit. Vermoedelijk was de soort toen al flink afgenomen. Op de Mispeleindse Heide bijvoorbeeld werd het aantal paren in 1958 geschat op 40 en in 1964 op 20. Tijdens een broedvogeltelling op de

Wintertalingen

Biesbosch, 20 november 2021 (Peter Simon)

De Oase, 6 mei 2021 (Wim Deebe)

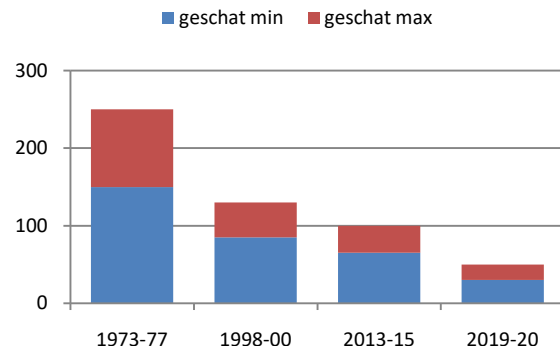

Gat van Waalre, 23 maart 2021 (Wim Deebe)

Diessens Broek, 21 maart 2021 (Jules Andela)

Strabrechtse Heide in 1968-70 kwamen 43 territoria aan het licht en in 1971-73 18.

Wintertaling: geschat aantal territoria in de Kempen in vier periodes in 1973-2020.

De Wintertaling nam in de Kempen gestaag af en ook landelijk was dat het geval. Verdroging van vochtige heidevelden en beekdalen was hiervan een belangrijke oorzaak.

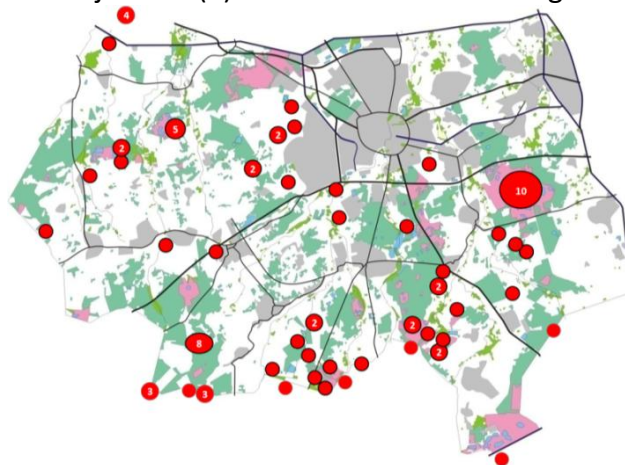
Kwartel: 65 territoria geteld

Kwartel op de Strabrechtse Heide, 14 juli 2021 (Vincent van den Nouland)

Het was een heel goed Kwarteljaar met 65 vastgestelde territoria. Het werkelijke aantal kan dik boven de 100 gelegen hebben.

Dichtheden leken het grootst op en rond de heidegebieden in de Kempen, bijvoorbeeld op Strabrechtse Heide (10), bij Groote Heide & Gastelse Heide (totaal 7), nabij Landschotse Heide (5) en Netterselsche Heide (3). Ook op de Weijerkens (8) waren de aantallen hoog.

Kwartel: territoria in 2021.

In 2020 werden er maar 21 territoria geregistreerd. Met de stijging in 2021 ten opzichte van 2020 zien we natuurlijk territoria in enkele nieuwe gebieden, maar vooral een toename van de aantallen in de gebieden waar de soort al aanwezig was.

De Kwartel staat bekend om de jaarlijkse schommelingen (soms tot een factor tien) in aantallen territoria. Schattingen uit de atlasjaren 1998-2000 en 2013-15 zaten op een

niveau dat vergelijkbaar lijkt te zijn met 2019-20; in deze drie periodes zaten geen topjaren. Het aantal territoria in 2021 stak boven deze aantallen uit.

Geoorde Fuut: 3-6 territoria geteld

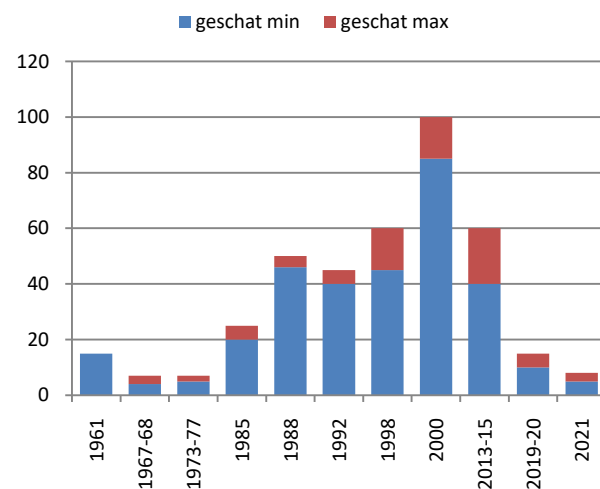
Geoorde Fuut op het Groot Malpieven, 24 juni 2020 (Wim Deeben)

Van dit prachtige fuutje werden in de Broekeling 1-2 territoria vastgesteld (3 juni 4 ex, 2 juli 2 adult). Ook op het Beleven was de soort aanwezig, met 1 territorium (23 mei 1 paar, 7 en 10 juli 1 ex, 12 juli 2 ex). Wellicht waren er ook territoria op het Pannegoor (Cartierheide) waar 4 ex werden gezien op 20 mei; hiermee werd niet voldaan aan de Sovon criteria maar er komen hier weinig vogelaars en het ven is zeer onoverzichtelijk. Het enige zekere broedgeval was op het Grootmeer bij Vessem waar van 27 mei t/m 29 juli een paar aanwezig was met op 6 juli 4 jongen.

Daarnaast waren er nog de volgende waarnemingen tussen de datumgrenzen: E3-strand 19 mei en 13 juni 3 ex, 20 juli 6 ex (geen geschikt broedhabitat); Groot Malpieven: 2 juli 3 ex; Visvijvers Valkenswaard: 15 mei 1 ex; Beuven: 11 juni 1 ex.

Vergeleken met 2020 (9-11 territoria) waren er in 2021 aanmerkelijk minder Geoorde Futen, al was het lijstje met (mogelijke) broedgebieden vrijwel identiek, met het Beleven in 2021 zelfs als extra locatie.

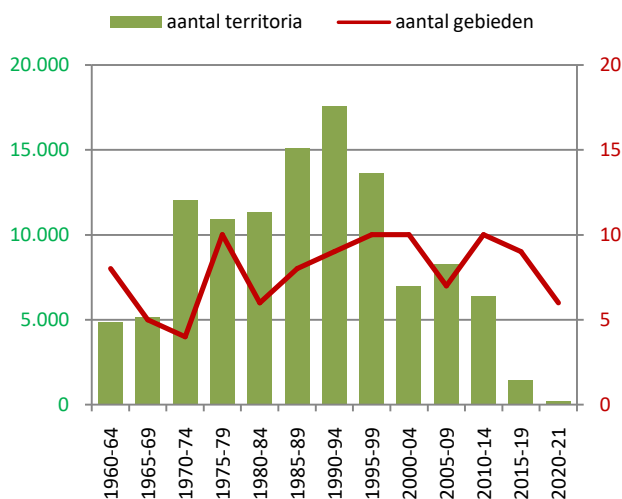
Het eerste broedgeval in de Kempen werd in 1932 vastgesteld. De soort broedde tot 1990 alleen regelmatig op de Neterselse en Mispelindse Heide (Goorven, Flaes en kleinere vennen), overigens in sterk wisselend aantal. Topjaren waren 1947 met 30 en 1961 met 14 territoria.

Geoorde Fuut: geschat aantal territoria in de Kempen in een aantal jaren en periodes in 1961-2021.

Daarna namen de aantallen af. Tot halverwege de jaren '80 waren de aantallen laag. De populatie nam hierna geleidelijk (en met de nodige fluctuaties) toe, zowel wat aantal territoria als aantal gebieden betreft. In 2000 werd een piek bereikt van 85-100 territoria, met de grootste aantallen op de Mispelindse en Neterselse Heide (19-24 territoria), vennen in het Leenderbos (21), Reuselse Moeren (9) en Strabrechtse Heide (8). Halverwege de jaren '2010 was hiervan de helft over waarna de aantallen nog verder daalden tot het lage niveau van de laatste paar jaren.

In de literatuur wordt nogal eens gewezen op de positieve relatie tussen het broeden van Geoorde Futen en Kokmeeuwen.

Kokmeeuw: aantal territoria (linker as) en broedgebieden in de Kempen in een aantal periodes in 1960-2021. Gebaseerd op tellingen en schattingen per gebied.

Wellicht profiteren Geoorde Futen van de voedselverrijking door de uitwerpselen van Kokmeeuwen, of van het alarmsysteem dat de meeuwen hebben.

Het aantalsverloop van Kokmeeuw en Geoorde Fuut lijken wat op elkaar, maar bij nadere beschouwing zijn er forse verschillen. In de jaren '70 waren er al flinke aantallen Kokmeeuwen maar nog weinig Geoorde Futen. De Kokmeeuwenpopulatie bereikte een piek in 1990-94 en nam daarna, en vanaf ca 2015 dramatisch, af terwijl de Geoorde Futenpiek rond 2000 lag.

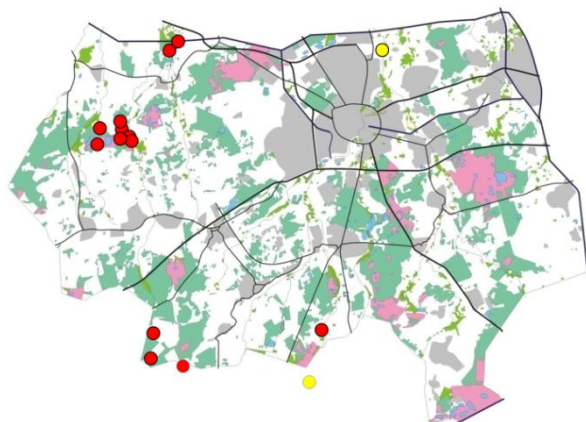
In Nederland was het aantalsverloop van de Geoorde Fuut in 1990-2020 vergelijkbaar met dat in de Kempen, maar met een geringere afname na 2005.

 Poppel, A. van 1986. Het voorkomen van de Geoorde Fuut als broedvogel in de provincie Noord-Brabant. Roodborsttapuit 5(1): 19-24.

Zomertortel: 12-13 territoria geteld

De situatie van de Zomertortel blijft bedroevend: de Kempen is bijna leeg. Er zijn twee uitzonderingen: een cluster van territoria in de bossen van Neterselsche Heide, Spreeuwelse Heide en Beersbroek (7 territoria) en in De Pielis en Riebos (3 territoria incl. één net in België). Het westelijke deel van De Utrecht is niet

onderzocht; hier zaten vorig jaar en de jaren daarvoor nog de nodige vogels te koeren.

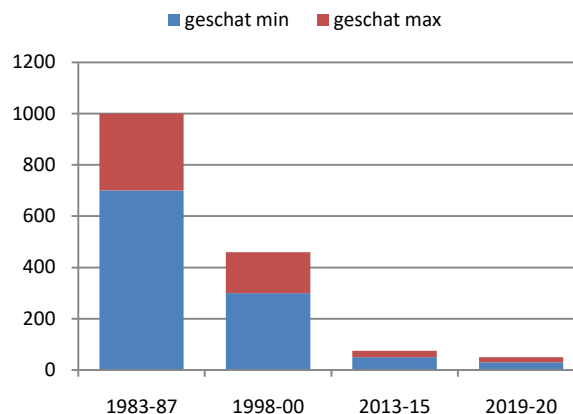

Zomertortel: territoria in 2021 (geel = onzeker = adult tussen datumgrenzen).

Buiten genoemde clusters waren er 2 territoria in de Baest en 1 territorium in het Dommeldal ten zuiden van Borkel en Schaft. Uit de oostelijke Kempen ontbrak ieder spoor van Zomertortels.

De aantallen gevonden territoria rondom de Neterselsche Heide en bij de Pielis liggen hoger dan het voorgaande jaar, en bijvoorbeeld de 2 territoria bij de Baest zijn ook nieuw. Dat het totale aantal toch lager ligt, is dus met name te wijten aan het ontbreken van gegevens over De Utrecht. Het is echter op basis van de gegevens niet te zeggen of dat veroorzaakt wordt door een gebrek aan waarnemingen, of dat de soort daadwerkelijk uit dit gebied is verdwenen.

Hoe enorm sterk de Zomertortel achteruit is gegaan blijkt wel uit schattingen van het aantal territoria in een aantal periodes. Halverwege de jaren '80 waren er naar schatting 700-1000 territoria en toen al was de soort aan het afnemen.

Zomertortel: geschat aantal territoria in de Kempen in vier periodes in 1983-2020.

Uit de jaren '70 ontbreken helaas goede gegevens zodat er van die periode geen totaalschatting gemaakt kan worden, maar illustratief voor het algemene voorkomen in die tijd zijn de resultaten van enkele gebiedsinventarisaties: Reuselse Moeren in 1978 15 territoria, Grootgoor in 1978 18 territoria, Heieinden en Romantika in 1979 25 territoria, Hertgang in 1979 op één dag 17 territoria, Malpie en Malpiebeemden in 1979 21 territoria, en Rundal Schadewijk-De Stevert in 1979 12 territoria.

De dramatische afname van de Zomertortel werd in heel Nederland en ook Europabreed opgemerkt. Oorzaken waren excessieve jacht (in landen rond de Middellandse Zee), verlies van winterhabitats, infecties met de eencellige parasiet *Trichomonas gallinae* en verlies van broedhabitats.

 Vries, E.H.J. et al. 2021. Searching for the causes of decline in the Dutch population of European Turtle Doves (*Streptopelia turtur*). Ibis November 2021. [Download artikel](#).

Wouters, P. 2021. Twieter-de-twieter: de (Zomer) Tortel. Blauwe Klauwier 47(3): 24-25.

Porseleinhoen: 1 territorium geteld

Op de Visvijvers Bergeijk werd een vogel gehoord op 30 april en 15 juni. Dat waren meteen de enige waarnemingen in heel 2021. In 2020 was er een territorium in het Diessens Broek.

De afgelopen decennia fluctueerde het jaarlijkse aantal territoria fors. Goede jaren met 5 of meer territoria waren: 1979 5 territoria, 1982 6, 1986 6-8, 1987 7, 1999 15 (waarvan 11 op de Strabrechtse Heide), 2015 9 (waarvan 8 in het Diessens Broek) en 2016 7 (waarvan 4 in het Diessens Broek). Het is opmerkelijk dat sinds 2004 geen territoria meer op de Strabrechtse Heide werden vastgesteld.

Ooievaar: 13-14 territoria geteld

Paartje Ooievaars op kunstnest in het Greveschutven, 17 mei 2021 (Jac Sweegers)

Het was een goed jaar voor Ooievaars in de Kempen. Op het terrein van de Zoo Veldhoven waren 3 broedparen aanwezig. In het Dommeldal bij Bokt-Nederwetten werden regelmatig vogels gezien en op 20 juni een klepperende vogel gehoord, maar een nest werd niet gevonden. In Dierenrijk, waar al jaren Ooievaars broedden, werden op 28 juli 9 bewoonde nesten geteld, allemaal binnen de dierentuin en geen enkele op spoorwegpalen waar ze in vorige jaren ook nestelden. Tot slot broedde een paar (niet succesvol) op een kunstnest in het Greveschutven. In de Beekse Bergen, westelijk van de Kempen, werden 8 bezette nesten geteld.

Ooievaars broeden pas sinds 2010 in de Kempen, aanzienlijk later dan in veel regio's elders in het land. In 2020 waren er 7 broedparen, waarvan 6 in en bij Dierenrijk en

eentje ten zuidoosten van Mierlo. Gegevens van de Zoo Veldhoven ontbraken, dus wellicht waren er in 2020 nog iets meer.

Website STORK: ooievaars.eu

Turnhout, C. van et al. 2017. Trends in broedprestaties van Nederlandse Ooievaars. *Limosa* 90: 178-185. [Download artikel](#).

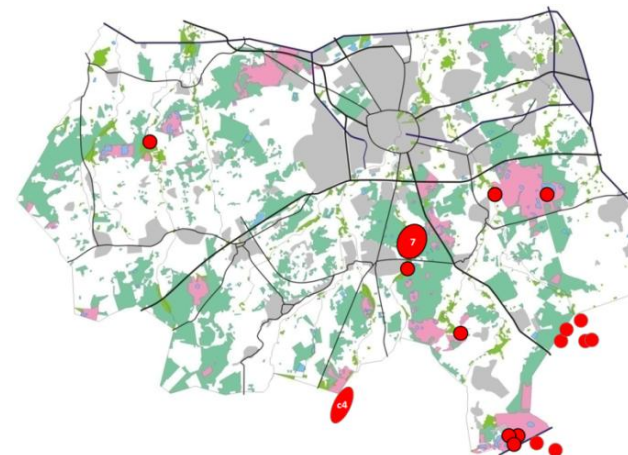
Roerdomp: 15 territoria geteld

Roerdomp op de Visvijvers Valkenswaard, 21 maart 2021 (Jan Kolsters)

Er werden 15 territoria geregistreerd, nog meer dan in het prima jaar 2020 toen de teller op 12-13 territoria stond. De beste gebieden waren de Visvijvers Valkenswaard en Visvijvers Driebruggen (8 territoria) en de Ringselvennen (3 territoria). Heel bijzonder waren twee meldingen uit beekdalen: het Beersbroek in het dal van de Groote Beerze (20 april roepend) en de Rulse Beemden in

het dal van de Kleine Dommel (9 mei 1 ex, 6 juni roepend). Er zijn geen vennen of vijvers in de buurt van deze territoria.

Roerdomp: territoria in 2021.

De vogels van het Soerendonks Goor ondernamen regelmatig voedselvluchten naar de recent ontstane plassen in het dal van de Oude Strijper Aa nabij de Gastelse Heide. Dat is in vogelvlucht een afstand van 1,5-2 km.

Net over de grens van de Kempen werden ook flink wat Roerdommen aangetroffen: Hageven ca. 4 territoria, de Kruispeel ten zuidoosten van de Loozerheide 2 en Hugterbroek-Weerterbosch-Laarderheide 5.

De gebieden en aantallen in de Kempen waren in 2020 vergelijkbaar: Visvijvers Valkenswaard en Driebruggen 7-8 territoria, Beuven 1, Soerendonks Goor 1 en Ringselvennen 3.

Doesburg, 3 augustus 2021 (Peter Simon)

Diessens Broek, 7 mei 2011 (Henk Hendriks)

Wintelre, 1 januari 2022 (Cor van Pelt)

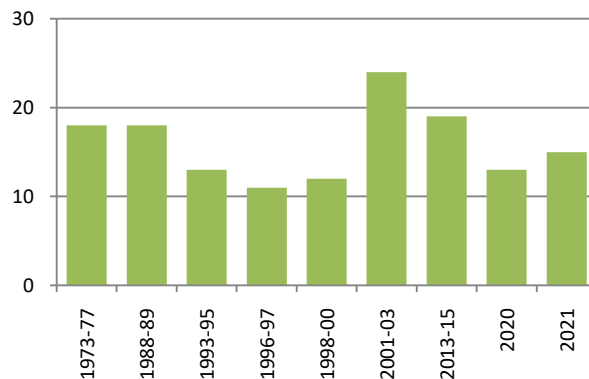

Wintelre, 15 april 2021 (Tom Heijnen)

Roerdomp bij het Soerendonks Goor, 30 mei 2021 (TH)

Het aantal territoria in de Kempen schommelde de afgelopen decennia. Het dieptepunt was in 1996-97, wat overeen kwam met een landelijk dieptepunt. Daarna was er een piek in 2001-2003, corresponderend met een landelijke piek. Sindsdien is het aantal in de Kempen weer wat gedaald terwijl de landelijke cijfers bleven stijgen.

Roerdomp: geteld aantal territoria in de Kempen in een aantal jaren en periodes in 1983-2021, per periode berekend als de som van maxima per gebied.

Uit het aantalsverloop van de afgelopen decennia blijkt dat het aantal Roerdompen in de Kempen nog niet helemaal terug is op het niveau van de jaren '70, '80 en begin '00. In die tijd waren er diverse gebieden in de westelijke Kempen bezet (Mispelendse Heide, Landschotse Heide, Vessemse Vennen, Reuselse Moeren, Visvijvers Bergeijk, Pastoorsweijers) waar al geruime tijd geen Roerdompen meer voorkomen, en waren de aantallen op de Strabrechtse Heide groter.

Woudaap: 3-4 territoria geteld

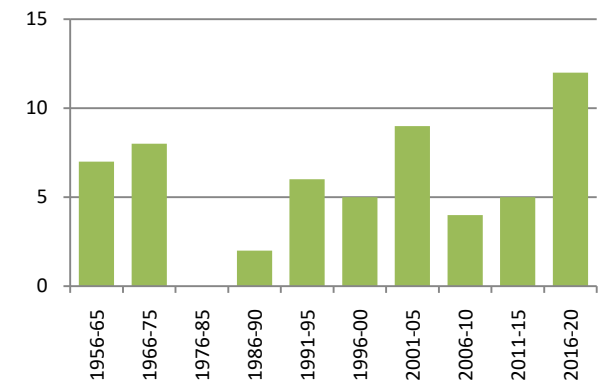
Man Woudaap op de Visvijvers Valkenswaard, 2 juni 2021 (Niek Legdeur)

De drie territoria waren te vinden op de Visvijvers Valkenswaard (2 territoria) en de Ringselvennen (1 territorium; 30 mei roepend). Op de Vessemse Vennen werd op 15 en 17 juli een vogel gehoord, maar die data vielen net na de datumgrenzen zodat hier een mogelijk territorium is aangehouden.

Net over de grens, in het Hageven, was 1 territorium met jongen aanwezig.

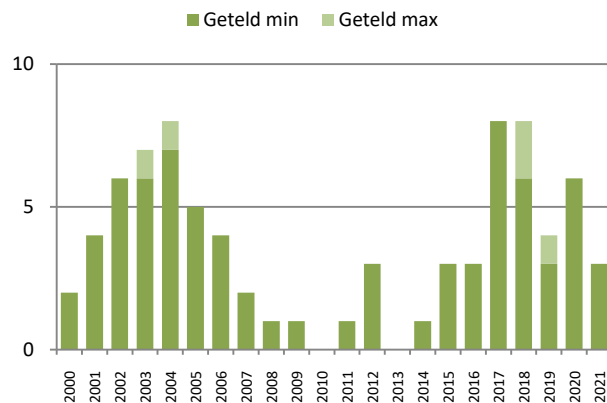
Tegen de verwachting in was 2021 een matig jaar ten opzichte van 2020 toen 6 territoria geregistreerd werden, waarvan 4 op de Visvijvers Valkenswaard en losse territoria op de Vessemse Vennen en het Soerendonks Goor.

Voor zover bekend is de broedpopulatie in de Kempen altijd klein geweest, met nooit meer dan 8 vastgestelde territoria in één jaar. Als rekening wordt gehouden met onvolledigheid van onderzoek en geringe trefkans, dan is het denkbaar dat in de beste jaren ca 12 territoria aanwezig waren. Periodes met de meeste territoria waren 2001-2005 en 2016-2020 maar oude gegevens zijn (zeer) onvolledig en het is goed mogelijk dat er tot ca 1975 wat meer Woudapen in de Kempen zaten.

Woudaap: geteld aantal territoria in de Kempen in een aantal jaren en periodes in 1956-2021, per periode berekend als de som van maxima per gebied.

In Nederland nam het aantal territoria over de periode 1965-90 met minstens 90% af en dat gold ook voor andere delen van Europa. Dat zou kunnen liggen aan droogte in de Afrikaanse overwinteringsgebieden.

Woudaap: geteld aantal territoria in de Kempen per jaar in 2000-2021.

In de Kempen viel het vrijwel ontbreken van territoria in de jaren 1976-1991 op. Daarna nam het aantal in de Kempen weer wat toe naar een piekje van 6-7 territoria in 2004, waarna de populatie nogmaals afnam om pas vanaf 2015 weer wat te stijgen. Waarom het aantal territoria in de periode 2000-2021 zo schommelde is niet duidelijk.

Heijnen, T. 2021. De Woudaap in de Kempen. Blauwe Klauwier 47(1): 112-122.

Purperreiger: 0 territoria geteld

Adulte Purperreiger op de Visvijvers Valkenswaard, 1 mei 2021 (TH)

Enigszins verdacht, maar verder zonder concrete aanwijzingen van broeden, waren waarnemingen van een adulte vogel op de Visvijvers Valkenswaard op 1, 2 en 31 mei, net buiten de datumgrenzen van deze fraaie soort. Op 2 juli werd een vogel op het Beuven gezien.

De Purperreiger broedde één keer met zekerheid in de Kempen: in 1999 had een paar in het Soerendonks Goor een nest gebouwd waaruit twee jongen vlogen.

Lepelaar: 0 territoria geteld

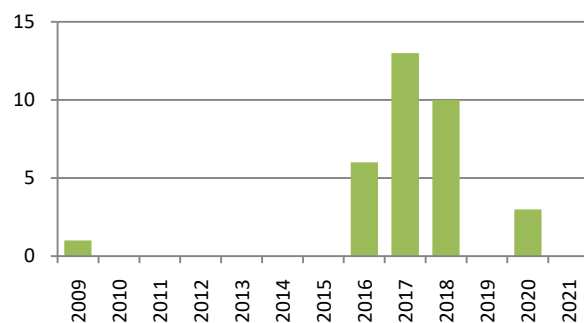

Adulte Lepelaar bij het Soerendonks Goor, 14 april 2021 (Hennie Lammers)

Net als vorig jaar (3 territoria) waren er geen bewijzen voor een broedend paar. Op het Soerendonks Goor werden 1-2 ex gezien van 1 mei t/m 10, met 3 ex op 2 en 3 juni. Ze waren soms te zien in de Blauwe Reigerkolonie, maar echte aanwijzingen voor een nest waren er niet. Als voorbeeld een dagboeknotitie van Tom op 9 april: "Drie Lepelaars die zich verdacht gedragen. Een paartje valt op diverse plekken in de wilgenkoepels in, alsof ze een nestplaats aan het uitzoeken zijn. Een andere Lepelaar vliegt met een tak de bosjes in".

In 2009 broedde de Lepelaar voor het eerst (maar niet succesvol) in de Kempen, op het Beuven. Er waren verdachte waarnemingen in 2010 en 2013 maar het duurde tot 2016 voordat er weer met zekerheid op het Beuven

gebroed werd. In 2016-2018 was hier zelfs een kleine kolonie te vinden met resp. 6, 13 en 10 nesten. Daarna was deze plek verlaten.

Lepelaar: geteld aantal territoria in de Kempen per jaar in 2009-2021. M.u.v. 2020 waren alle territoria op het Beuven.

Adulte Lepelaar bij het Beleven, 23 mei 2021 (Cor van Pelt)

Heuvel, R. van den 2009. Broedpoging Lepelaars op het Beuven. Sovon Nieuwsbrief Noord-Brabant 2009(2).

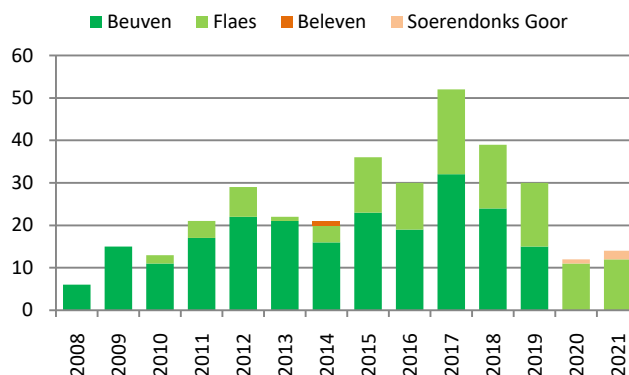
Heuvel, R. van den 2016. Broedende Lepelaars Beuven 2016. Website Trektelpost Strabrechtse Heide. [Download artikel.](#)

Aalscholver: 14 bewoonde nesten geteld

Aalscholvernesten op de Flaes, 1 april 2021 (TH)

De kolonie in elzen op een dijkje in de Flaes telde 12 bewoonde nesten. Op het Soerendonks Goor broedden 2 paren op wilgenstompen; van 1 paar werden jongen op het nest gezien.

Aalscholver: geteld aantal nesten in de Kempen per jaar in 2008-2021.

In 2020 werden 12 nesten geteld: 11 op de Flaes en 1 op het Soerendonks Goor. De

Aalscholver is als broedvogel een redelijke nieuwkomer in de Kempen, met in 2008 voor het eerst zekere broedgevallen. Het totaal aantal nam na een aanvankelijke toename weer af door het verdwijnen van de kolonie op het Beuven.

Kleine Plevier: 24-32 territoria geteld

Kleine Plevier in het dal van de Oude Strijper Aa, 3 juni 2021 (Wim Deebe)

De territoria kwamen verspreid door de Kempen voor, met de grootste aantallen in gebieden die tijdelijk geschikt waren: een zanderig stuk binnen de hekken van Eindhoven Airport (3-4 territoria), zanderige delen en plasjes i.v.m. aanleggen van de Westparallel tussen Veldhoven en Dommelen (4 territoria) en het afgegraven dal van de Oude Strijper Aa bij de Gastelse Heide (5 territoria).

Biesbosch, 16 mei 2021 (Peter Simon)

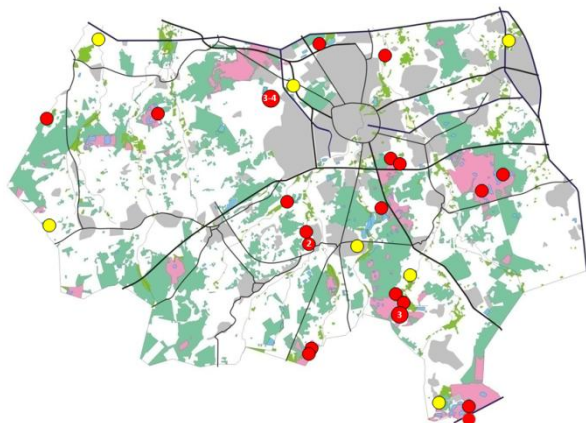
Sterksel, 24 januari 2009
(Henk Hendriks)

Visvijver Bladel, 20 mei 2021 (Cor van Pelt)

Breda, 13 februari 2021 (Edwin van der Werf)

Kleine Plevier: territoria in 2021 (geel = onzeker = 1 waarneming van adult/paar in periode 1 t/m 30 juni).

Het totaal aantal territoria was vergelijkbaar met dat in 2020 toen er 22-25 in kaart werden gebracht. De gebieden waren deels dezelfde, maar zoals te verwachten bij een soort die profiteert van tijdelijke situaties waren er de nodige verschillen.

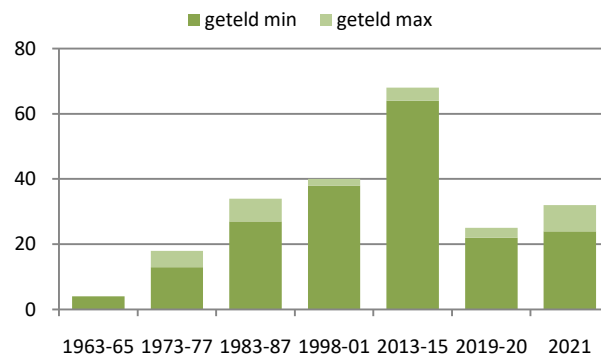

Kleine Plevier bij Budel-Dorplein, 19 juni 2009 (Henk Hendriks)

De topgebieden van 2021 waren niet bezet in 2020, en omgekeerd waren de beste gebieden van 2020 (Plateaux, Hasselsvennen en Strabrechtse Heide) niet of minder bezet in 2021.

Het eerste broedgeval in de Kempen werd in 1935 vastgesteld. Het duurde tot de jaren '60 tot er wat meer meldingen kwamen, maar het ging om lage aantallen.

De soort profiteerde van tijdelijk habitats dankzij stadsuitbreidingen en de aanleg van industrieterreinen en infrastructuur, evenals van jaren met relatief droge zomers waardoor vijvers en vennen halfdroog kwamen te staan.

Kleine Plevier: geteld aantal territoria in de Kempen in een aantal periodes in 1963-2021.

Daarnaast laat de grafiek, zeker in de beginperiodes, vermoedelijk ook het effect zien van een toenemend aantal vogelaars. De afname na de piek in 2013-15 is opvallend en komt niet overeen met de landelijke trend die nog steeds een toename vertoont.

Wulp: 33-45 territoria geteld

Wulp in het dal van de Reusel, 5 mei 2021 (Jan Kolsters)

Op basis van alle gegevens konden 32 territoria en 12 onzekere territoria worden opgetekend. De gegevens van het Diessens Broek, het Beleven en een deel van de heidevelden zijn gebaseerd op inventarisaties, maar het boerenland is grotendeels niet specifiek onderzocht. Vooral in de westelijke Kempen geeft de kaart vermoedelijk een onvolledig beeld. Desondanks is het aannemelijk dat de neergaande lijn van de Wulp gewoon doorzet. Heidevelden blijven grotendeels leeg en voor flinke delen van het boerenland geldt dat ook, vooral in de oostelijke Kempen.

De beste gebieden waren het Diessens Broek (3 territoria binnen de Kempen, maar vormt één geheel met het Reuseldal ten noorden van het Wilhelminakanaal), en de landbouw-

Budel-Dorplein, 30 mei 2009 (Henk Hendriks)

Budel-Dorplein, 30 mei 2009 (Henk Hendriks)

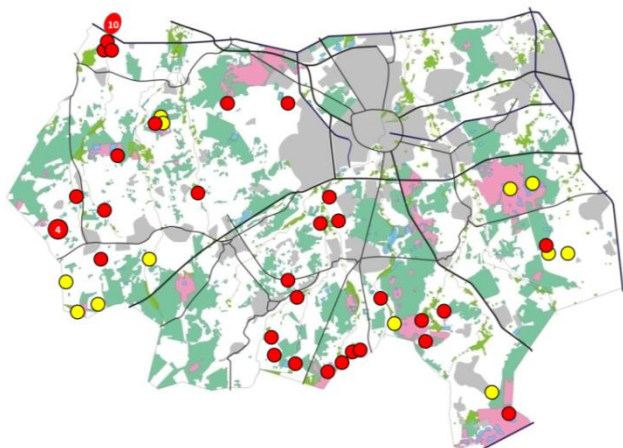

Westelbeers, 25 februari 2022 (Peter Simon)

Westelbeers, 25 februari 2022 (Peter Simon)

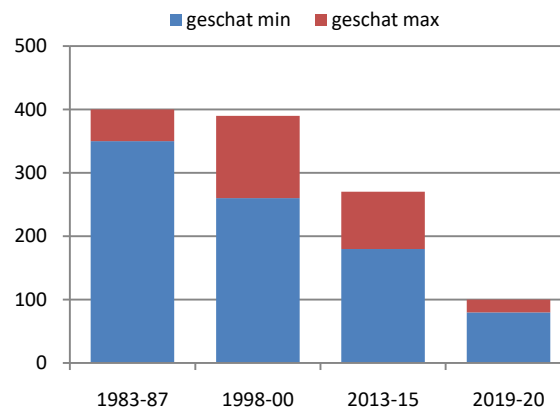
gebieden met aangrenzende heide van de Schaftsche Heide en Plateaux (4 territoria).

Wulp: territoria in 2021 (geel = onzeker = 1 waarneming tussen de datumgrenzen).

In 2019-20 werden 47-62 territoria in kaart gebracht en werd het werkelijke aantal geschat op 80-100 territoria. Het werkelijke aantal territoria in 2021 lag waarschijnlijk onder de 75.

De afgelopen decennia is de verspreiding en het aantal Wulpenterritoria in de Kempen drastisch veranderd. Van een algemene heidevogel en schaarse boerenlandvogel tot in de jaren zeventig werd de Wulp een heidevogel én boerenlandvogel in de jaren '80 t/m jaren '00 en een zeldzame heidevogel en schaarse boerenlandvogel in 2019-2020.

Wulp: geschat aantal territoria in de Kempen in vier periodes in 1983-2020.

Het aantalsverloop komt overeen met dat in Nederland en Vlaanderen. De afname werd veroorzaakt door een sterke afname van het broedsucces in zowel heide als cultuurland als gevolg van intensivering van de landbouw (met een negatieve invloed in zowel cultuurland als heide) en toegenomen predatiedruk.

Heijnen, T. 2022. Teloorgang van de Wulp als broedvogel in de Kempen 1950-2020. *Blauwe Klauwier* 48(1): 30-44.

Kleefstra, R. 2020. Jaar van de Wulp: een terugblik. *Sovon-Nieuws* 33(1): 16-17. [Download artikel.](#)

Kleefstra, R. et al. 2021. Broedende Wulpen in Nederland: verspreiding, aantalsontwikkeling en broedsucces van een steltloper in zwaar weer. *Limosa* 94: 4-18.

Grutto: 24 territoria geteld

Grutto in het Beleven, 29 maart 2021 (Cor van Pelt)

De gegevens van de Grutto over 2021 laten hetzelfde beeld zien als de jaren ervoor: de agrarische gebieden in de Kempen waar de vogel vroeger, zij het minder dan in overige delen van Nederland, aanwezig was herbergden geen enkel territorium. Het Diessens Broek bleef het enige relatief grote bolwerk in ons werkgebied met 21 territoria, en bij het Beleven in Reusel waren er net als voorgaande jaren nog enkele broedparen (2). Op de Paardse Heide werden gedurende het hele voorjaar één of enkele vogels waargenomen en kwamen we ook tot 1 territorium. In de ecozone bij het Kempisch Bedrijventerrein in Hapert werd in 2020 een territorium geregistreerd en ook nu waren er waarnemingen van vogels binnen de datumgrenzen, hoewel niet voldoende om een territorium van te maken.

Diessens Broek, 18 mei 2020 (Paul van Pelt)

Diessens Broek, 14 mei 2011 (Henk Hendriks)

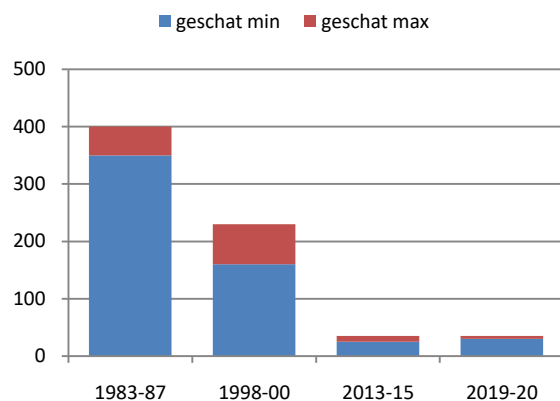
Toekomstweg Westelbeers, 4 juni 2021 (Peter Simon)

Terschelling, 9 mei 2021 (Toine Kuiper)

In de overige gebieden waar in 2020 nog een territorium kon worden vastgesteld (Plateaux, Ringselvennen), was de Grutto in 2021 helaas ook geheel verdwenen.

Het aantalsverloop van de Grutto over de afgelopen decennia geeft weinig hoop. In de jaren '80 was de soort, vergeleken met andere delen van Nederland, al weinig algemeen maar toch kwamen nog een paar honderd territoria voor. Vermoedelijk was de afname, net als elders in Nederland, toen al bezig.

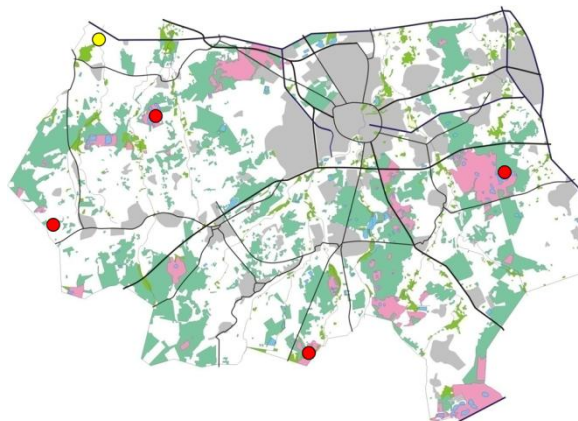
Grutto: geschat aantal territoria in de Kempen in vier periodes in 1983-2020.

Tot in de jaren '70 kwamen veel Grutto's voor op de vochtige heidevelden, zoals de Misperleindse en Neterselse Heide. In 1983-87 waren er naar schatting 340-390 territoria in het agrarisch gebied plus nog een klein aantal (<10) in vochtige heideterreinen. In die tijd waren er overigens nog geen beekdalen ingericht voor weidevogels. Daarna ging het

verder bergaf. De Gruttopopulatie in de Kempen is voor Nederlandse begrippen nooit heel groot geweest, maar toch kunnen we ook in ons werkgebied rustig spreken van een vrijwel complete ineenstorting van de populatie. Oorzaken zijn de voortschrijdende intensivering van de landbouw (met vroeg maaien) en de verdroging van zowel landbouw- als heidegebieden door ontwatering. Alleen dankzij op weidevogels gericht beheer in het Diessens en aansluitende Moergestels Broek (gestart in 1994) zijn er nog broedende Grutto's in de Kempen over.

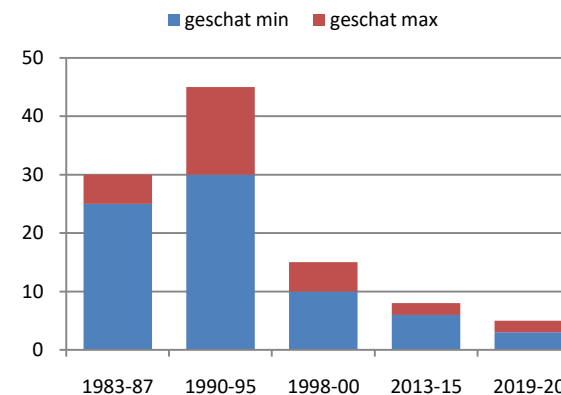
Tureluur: 4-5 territoria geteld

De soort werd alleen aangetroffen bij het Beleven, op de Landschotse Heide, de Plateaux en het Beuven.

Tureluur: territoria in 2021 (geel = onzeker = 1 waarneming van zang/balts in de periode 20 april - 15 juni).

Het aantal territoria is vergelijkbaar met de 4 territoria in 2019-20 en blijft op een zeer laag niveau.

Tureluur: geschat aantal territoria in de Kempen in vier periodes in 1983-2020.

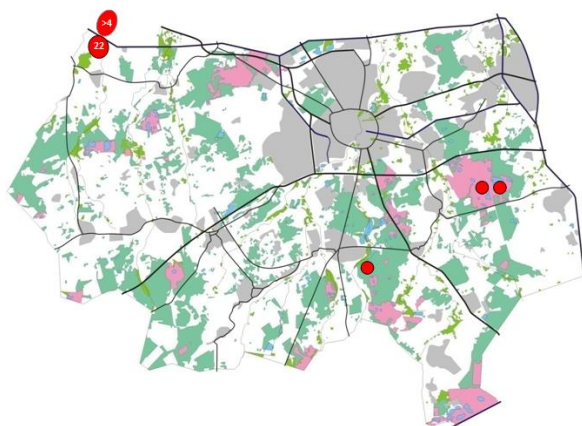
In het agrarisch gebied is de Tureluur als broedvogel altijd al zeldzaam geweest. Het beste gebied was een tijd lang het Peelven bij Sterksel waar in de jaren tachtig meerdere territoria waren (bijv. 5-7 territoria in 1986). In 1983-87 werden 10 territoria in het totale agrarisch gebied geteld en kwamen op natte heidevelden max. 15-20 territoria voor. De populatie werd in 1990-95 geschat op 30-45 territoria in normale (natte) zomers en 20-30 in droge zomers. Het merendeel zat toen op vochtige heidevelden, zoals de toen nog natte Landschotse Heide met 11-12 territoria in 1992. Verdroging door ontwatering is voor deze soort funest geweest.

Watersnip: 25 territoria geteld

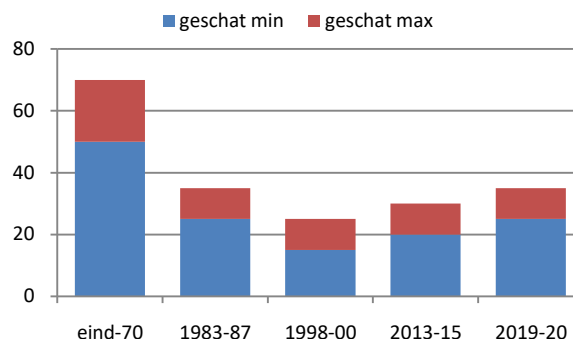
Baltsende Watersnip in het Diessens Broek, 23 mei 2021 (TH)

Ook voor de Watersnip is het Diessens Broek de enige plek binnen de Kempen waar de soort nog in behoorlijke aantallen tot broeden komt. Met 22 territoria is het aantal daar licht gestegen ten opzichte van vorig jaar. Andere plaatsen waar we de soort terugvonden zijn het Laagveld (wederom 1 territorium) en op de Strabrechtse Heide/Beuven, waar het aantal territoria daalde van 3 naar 2.

Watersnip territoria in 2021.

In 2019-20 werd nagenoeg hetzelfde aantal territoria in de Kempen gevonden, maar daar waren buiten het Laagveld en het Beuven ook een extra territoria op de Strabrechtse Heide en in het Broekkamp bij Mierlo bij.

Watersnip: geschat aantal territoria in de Kempen in vijf periodes in eind '70-2020.

In de jaren zeventig kwamen vele tientallen territoria voor terwijl de afname in Nederland toen al volop aan de gang was. Relatief goede gebieden waren de Collse Zegge (max. 4 territoria in 1978) en het moerasgebied Soerendonks Goor-Strijperheg (max. 9 territoria in 1974).

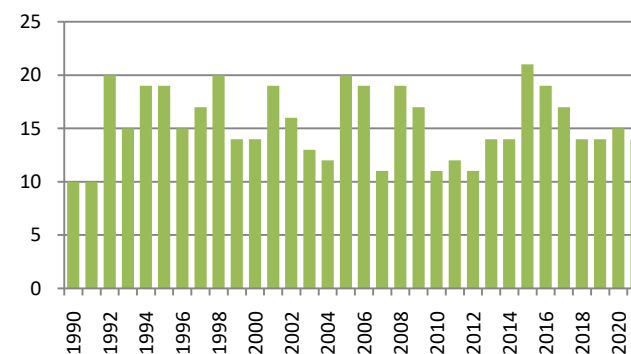
In de periode 1983-87 werden in het agrarisch gebied 19 territoria opgetekend, met kleine clusters in Gijzenrooi (3 territoria), de Collse Zegge en omgeving (3) en het Dommeldal tussen Soeterbeek en Wilhelminakanaal (4). Daarna nam de soort verder af. De toename die vervolgens optrad is uitsluitend te danken aan het weidevogelbeheer in het Diessens en aansluitende Moergestels Broek.

Stormmeeuw: 14 territoria geteld

Stormmeeuw bij Budel-Dorplein, 5 juni 2010 (Henk Hendriks)

Bij Budel-Dorplein broedden 14 paren, één paar minder dan in 2020.

Stormmeeuw: geteld aantal territoria in de Kempen per jaar in 1990-2021. Met uitzondering van één territorium op de Strabrechtse Heide in 2005 waren het allemaal territoria bij Budel-Dorplein.

De soort broedt hier bijna onafgebroken sinds 1961. Gedurende lange tijd was het aantal

territoria gering (max. 3) maar vanaf 1980 kwam de teller regelmatig boven de 5 territoria uit en vanaf 1990 waren er jaarlijks 10 of meer. Het aantal territoria schommelde wat zonder duidelijke trend.

Visdief: 0 territoria geteld

Visdief op de Ringselvennen, 8 mei 2020 (Hennie Lammers)

De Visdief is als broedvogel in de Kempen een klein mysterie.

In Meerland werden net als vorig jaar weer regelmatig Visdieven gezien: 11 mei 2 ex, 16, 20, 22 en 25 mei 1 ex en 17 en 22 juni 1 ex. Op 22 mei werd in Veldhoven-dorp een overvliegende vogel gezien en op 23 juni was op Aquabest een vogel aan het foerageren die daarna richting Meerland vloog. Territoriaal gedrag werd echter niet gemeld en het was onbekend of er in Meerland of omgeving een Visdief heeft gebroed.

Op het Beuven werden Visdieven gezien op 7 mei 1 ex, 11 mei 2 ex, 6 juni 1 ex, 26 juni 2 ex en 27 juni 3 ex. Er werd geen gedrag gemeld dat op een territorium wees en er waren geen meldingen in de verre omtrek van het Beuven. Bij de Ringselvennen werd een Visdief gezien op 8, 9 en 12 mei en 2 ex op 15 en 23 mei en 9 en 27 juni. Ook nu ontbraken meldingen uit de wijde omtrek in Nederland én België. Kortom, we weten niet of er in 2021 Visdieven in de Kempen hebben gebroed, en we weten ook niet waar die zomerse vogels vandaan kwamen.

Vorig jaar was dit ook al onduidelijk. Er werden toen op 4 plekken Visdieven tussen de datumgrenzen gezien maar ook toen zonder bevestiging dat er van territoria laat staan broeden sprake was.

Visdief in Park Meerland, 21 juni 2020 (Wim Deebe)

De Visdief broedde in de jaren '40 t/m '50 met enige regelmaat op een aantal heideterreinen met vennen. Het kon toen soms om flinke

aantallen gaan: 50 territoria in 1944 op Mispeleindse Heide en 20 territoria in 1953 op de Loozerheide. Begin jaren '60 was dat afgelopen, met uitzondering van de Loozerheide waar de soort tientallen jaren aanwezig bleef. In 1964 en 1965 werden hier resp. ca 7 en ca 15 territoria geteld in de jaren '70 t/m halverwege de jaren '90 tot 5 territoria. Losse territoria waren er in 1997 en 1998 en de laatste melding in dit gebied is van 5 territoria in 2001.

Daarna waren er wel 'verdachte' gevallen, vergelijkbaar met 2019-21. In Meerland werden in mei-juni 2011, 2013, 2016 en 2017 regelmatig Visdieven gezien, meestal 1 maar soms 2 of 3. Bij de Ringselvennen verbleven in mei-juni 2017 regelmatig tot 2 ex.

Wespendief: 16-22 territoria geteld

In de zomer van 2021 zijn er, vergeleken met de zomer daarvoor, heel weinig Wespendieven gezien. Vooral in de westelijke Kempen zijn weinig vogels opgemerkt.

De losse waarnemingen zijn wel geclusterd, maar het is twijfelachtig of de stippenkaart een goede afspiegeling van de werkelijkheid geeft. Dit heeft niet alleen met de weinige waarnemingen en het heimelijke gedrag te maken, maar ook met de, soms extreem grote, territoria.

Wespendieven

Grootgoor, 4 juni 2020 (Wim Deebe)

Sterksel, 6 mei 2011 (Henk Hendriks)

Malpiebeemden, 26 juli 2020 (Tom Heijnen)

Strabrechtse Heide, 8 augustus 2020 (Henk Hendriks)

Patersgronden, 9 augustus 2020 (Tom Heijnen)

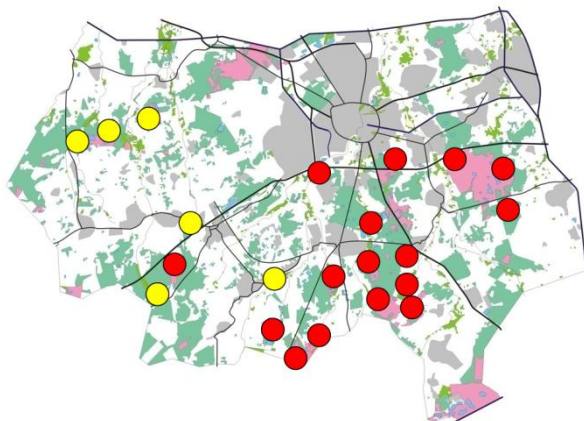
Maashorst, 23 juni 2019 (Maarten-Jan van den Braak)

De Brand, 13 juni 2021 (Edwin van der Werf)

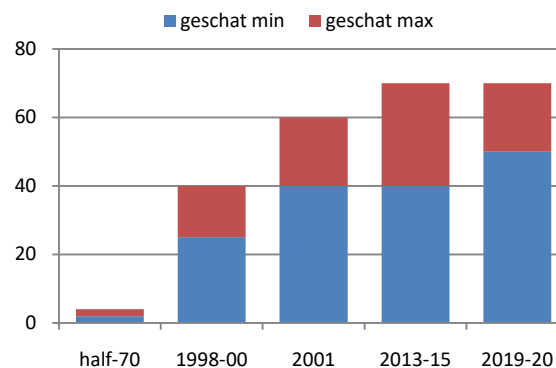
Leenöerbos, 22 mei 2020 (Tom Heijnen)

Wespenspiegel: territoria in 2021 (geel = onzeker = 1 waarneming van paar/baltes in periode 20 mei-10 aug., of 2 waarnemingen van adult in die periode).

Vooral in de westelijke Kempen zijn weinig vogels gezien. Jan Kolsters heeft in het dal van de Groote Beerze intensief gezocht naar wespennesten en in schril contrast met het jaar ervoor (zie Kolsters & Wouters 2021) slechts 1 wespennest gevonden! De tijd dat de koningin nog alleen voor het eerste broedsel moest zorgen viel samen met een koude en natte periode in het voorjaar. Mogelijk was dit de oorzaak van het slechte wespennest van 2021 en zijn de nesten in een vroeg stadium verloren gegaan. Dit zou kunnen wijzen op een gebrek aan voedsel-aanbod voor Wespenspiegels en een verklaring kunnen geven voor een mogelijke afname in het aantal territoria. Desalniettemin verwachten we dat het daadwerkelijke aantal Wespenspiegels hoger ligt dan we op basis van de gegevens kunnen concluderen, met name om eerder genoemde redenen.

Halverwege de jaren zeventig werd de stand op slechts 2-4 territoria geschat en rond 1981 op 3-5 territoria. In die tijd was er totaal geen ervaring met het inventariseren van Wespenspiegels en die schattingen zullen dus te laag zijn, maar het geeft wel aan hoe zeldzaam de soort destijds was.

Wespenspiegel: geschat aantal territoria in de Kempen in een aantal periodes in half '70-2020.

Bij het atlasproject in 1998-2000 werd bij ca 21 atlasblokken een schatting van 1-3 territoria gegeven waaruit een totaalschatting van 25-40 afgeleid kan worden. In 2001 en 2002 werd er speciaal aandacht besteed aan Wespenspiegels en dat resulteerde in 26 en 32 territoria; het werkelijk aantal territoria werd in 2001 geschat op 40-60. Het atlasproject in 2013-15 gaf voor ca 34 atlasblokken een schatting van 1-3 territoria wat een gesommeerde schatting van 40-70 territoria geeft. De schatting van 2019-20 sluit daar goed op aan.

De toename vanaf de jaren '80 begon na het verbod op pesticiden en valt samen met het ouder en geschikter worden van de bossen. De vermoedelijk lichte en gestage afname die landelijk vanaf 1990 werd gesignaleerd, is in de gegevens van de Kempen niet terug te vinden.

Kessel, J. van & P. Wouters 2001. Een eerste verkenning naar het voorkomen van Wespenspiegels in de Kempen in 2001. *Blauwe Klauwier* 27(2): 7-11.

Kolsters, J. & P. Wouters 2021. Wespenspiegels en wespennesten in het dal van de Groote Beerze. *Blauwe Klauwier* 47(1): 126-139.

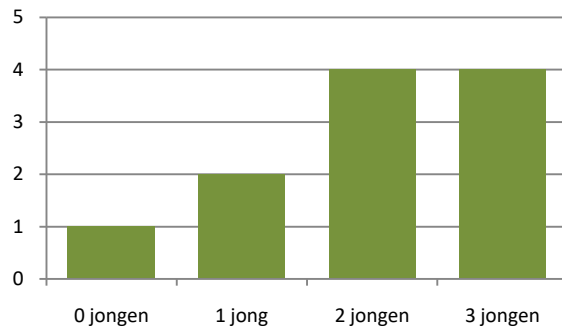
Zwarte Wouw: 1 bewoond nest geteld

Zwarte Wouw in de omgeving van Valkenswaard, 1 mei 2021 (Jan Kolsters)

Bij Valkenswaard broedde voor het 11^e jaar op rij een paartje Zwarte Wouwen. Het nest zat in dezelfde populier en op dezelfde hoogte

(18 m.) als in 2020. De drie jongen werden op 11 juni van een ring voorzien.

Zwarte Wouw: aantal broedsels per aantal uitgevlogen jongen in 2011-2021.

De Zwarte Wouwen bij Valkenswaard hebben in 11 jaar tijd 22 jongen grootgebracht, een gemiddelde van 2 jongen per jaar.

Jonge Zwarte Wouw bij in de omgeving van Valkenswaard, 11 juni 2021 (TH)

Heijnen, T. 2021. Ook dit jaar weer jonge Zwarte Wouwen. Blauwe Klauwier 47(3): 53.

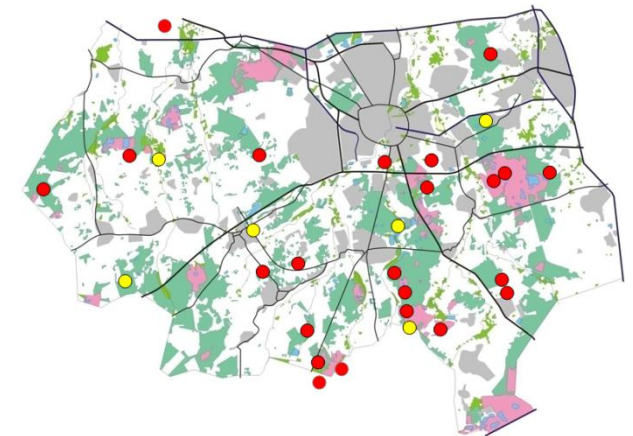
Ransuil: 20-26 territoria geteld

Ransuil op de Visvijvers Valkenswaard, 21 maart 2021 (TH)

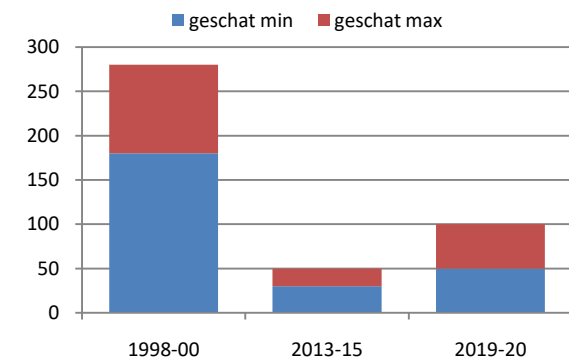
In het vorige artikel telden we de territoria van 2019 en 2020 nog losjes bij elkaar op en kwamen we uit op 37, maar kijkend naar de aantallen in de verschillende jaren, is er geen groot verschil met 2021.

Ook de verspreiding is vergelijkbaar: natuurlijk zijn er enkele verplaatsingen in territoria, maar net als in voorgaande jaren zijn er vooral waarnemingen rondom de Strabrechtse Heide, nabij knooppunt Leenderheide en in het Leenderbos.

Ransuil: territoria in 2021 geel = onzeker = 1 waarneming van adult of paar tussen 15 maart - 20 juli).

In het verleden was de Ransuil veel talrijker dan nu het geval is. De eerste vermoedens van een flinke afname ontstonden eind jaren '90, maar er zijn geen telreeksen beschikbaar die de afname illustreren.

Ransuil: geschat aantal territoria in de Kempen in drie periodes in 1998-2020.

De gesommeerde schattingen per atlasblok uit 1998-2000 en 2013-15 geven wel een indruk hoe fors de afname is geweest.

Landelijke cijfers laten zien dat de afname al vanaf ongeveer 1985 begon. Belangrijke factoren waren predatie van zowel jonge als oude Ransuilen door Haviken en de afname van veldmuizen (de belangrijkste prooi) door intensivering van de landbouw.

Dwerguil: 0-1 territoria

Dwerguil in het Leenderbos, 11 februari 2008 (Roel Verbraak)

In de omgeving van de Patersgronden werd op 13 mei een roepende Dwerguil getaped door Rob Aarts. De roep werd bevestigd door 2 CDNA-leden. De waarneming is momenteel in behandeling bij de CDNA.

Dit is het tweede geval van de soort in de Kempen nadat op 10 en 11 februari 2008 een 2^e kalenderjaar vogel in het Leenderbos was gezien.

In Nederland werd de soort voor het eerst in 2002 vastgesteld. Het is nog steeds een zeldzame verschijning maar wellicht neemt

het aantal toe als gevolg van uitbreiding vanuit Duitsland.

Jonker, M. & W.-J. Fontijn 2011. Waarnemingen van Dwerguilen in Nederland: is de soort aan een opmars bezig? Uilen 2: 44-47. [Download artikel](#).

Oehoe: 3-4 territoria geteld

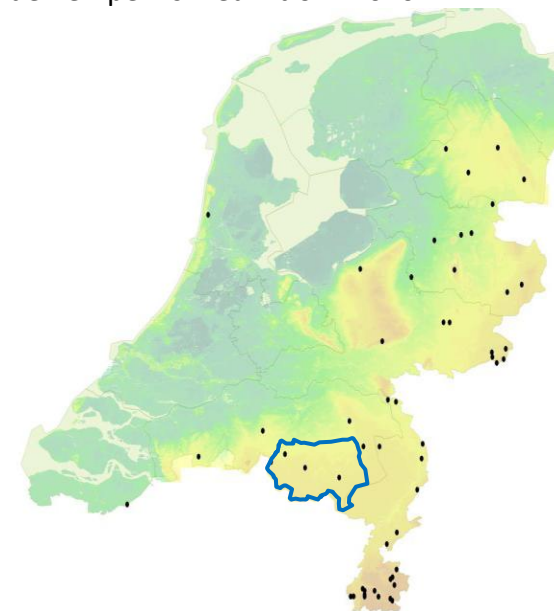

Oehoe bij Veldhoven, 10 februari 2022 (TH)

Op basis van de gegevens die we voor alle soorten gebruiken, valt er binnen de Kempen geen enkel territorium van de Oehoe vast te stellen. Ten zuiden van Heeze werd in maart een nachtelijke vogel in een woonwijk gemeld, net als aan de westkant van het Leenderbos bij de Oase in juni. De vogel die in augustus in het centrum van Reusel verbleef was naar alle waarschijnlijkheid een escape: het betrof een behoorlijk tam exemplaar dat zich weinig aantrok van alle bekijks.

Net als bij de meeste andere uilensoorten zal het aantal waarnemingen echter beperkt zijn, omdat de vogels bij daglicht niet actief zijn en moeilijk waarneembaar zijn. Daarnaast worden lang niet alle waarnemingen gedeeld, omdat het een kwetsbare soort betreft die anders veel bekijks zou trekken.

Gebaseerd op het verslag van Oehoewerkgroep Nederland zien we in 2021 nog dezelfde territoria als het jaar ervoor aan de westkant van de Kempen, en ook het territorium in de omgeving van Veldhoven zien we terugkomen op de kaart. De stip meer aan de oostkant van de Kempen is nieuw t.o.v. 2020.

Oehoe: territoria in Nederland in 2021 (Wassink 2021)

Er zijn echter nog andere waarnemingen bekend (december 2020, januari en juni 2021

in de omgeving van het Leenderbos) en in augustus van dit jaar op Ten Vorse, waardoor we vermoeden dat het aantal territoria hoger lag dan bekend. Dit heeft Pieter Wouters ertoe aangezet om met een groot aantal Kempische vogelaars in 2022 de Kempen zo compleet mogelijk te inventariseren op aanwezige Oehoes. We verwachten dat we na dit onderzoek een beter beeld hebben van de aantallen in ons werkgebied.

Escape Oehoe in Geldrop, 14 april 2012 (Henk Hendriks)

De Oehoe vestigde zich in de jaren '00 in de Kempen nadat er op 17 april 1992 al een melding was van een vogel bij een zandwinning net ten zuidoosten van de Loozerheide, 150m over de grens met de Kempen. De eerste meldingen in de Kempen waren in 2006, 2007 en 2009 toen een territoriale, uit gevangenschap ontsnapte of losgelaten ('escape'), vogel aanwezig was op een landgoed in Eindhoven. Na een melding van een roepende vogel (escape?) in

Dommelen in maart 2011 en een escape in april 2012 in Geldrop duurde het tot juni 2017 voordat er weer Oehoe's werden gezien, nl. een escape bij Someren en 1 ex in het Leenderbos. In juni 2018 werd een verkeersslachtoffer gevonden langs de A67 bij Bladel.

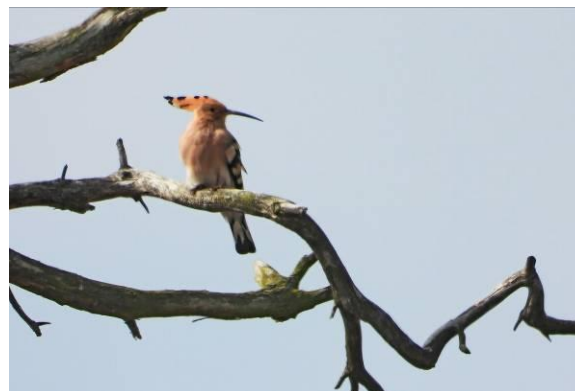
Na enkele incidentele gevallen begon de Oehoe vanaf de jaren '00 toe te nemen in Nederland en in 2021 waren er 54 territoria bekend. Een deel van de vogels bestond uit escapes die zich echter ook mengden met vogels uit de wilde populatie.

Website Oehoe werkgroep Nederland:
oehoewerkgroep.nl/

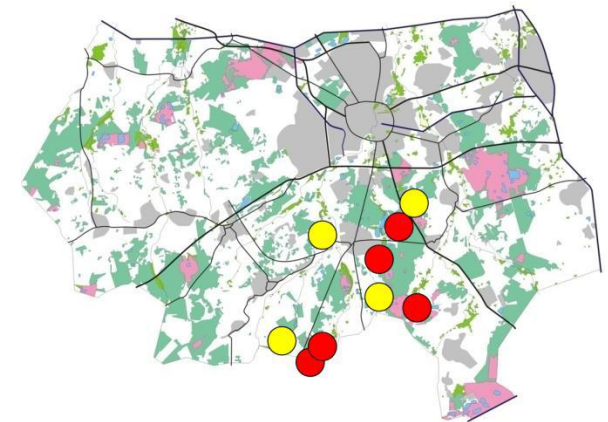
Wassink G.J. 2021. De Oehoe *Bubo bubo* in Nederland in 2021. Oehoewerkgroep Nederland. [Download rapport](#).

Hop: 5-9 territoria geteld

Hop op Spinsterberg, 25 april 2021 (Maarten-Jan van den Braak)

Het was een sensationeel jaar voor Hoppen. Er werden 5 territoria vastgesteld: 2 territoria op Plateaux-Hageven (waaronder een succesvol nest met 3 jongen net over de grens in België), 1 territorium op de Groote Heide/Kranenveld, 1 territorium in de noordwesthoek van het Leenderbos en 1 territorium op Valkenhorst.

Hop: territoria in 2021 (geel = onzeker = 1 waarneming van paar, zang of balts tussen 15 mei-31 juli).

Ook waren er eenmalig meldingen van roepende vogels tussen de datumgrenzen bij de Visvijvers Bergeijk, op de Patersgronden, in de Keersopperbeemden en op de Leenderheide.

In 2019 was er een territorium bij het Beleven en in 2020 waren er enkele waarnemingen tussen de datumgrenzen.

Jonge Hop in Plateaux-Hageven, 11 juli 2021 (Hans Blox)

Uit het verleden zijn maar weinig territoria bekend. In de eerste helft van de 20^e eeuw waren er enkele broedgevallen waarvan de laatste in 1951. Een incidenteel broedgeval vond plaats bij Casteren in 1995. Tot en met 2018 waren er af en toe meldingen van vogels tussen de datumgrenzen, maar die voldeden niet aan de broedvogelcriteria. Dit maakt des te meer duidelijk hoe uitzonderlijk 2021 was.

Elders in Nederland kwamen in 2021 nog eens 2 territoria aan het licht waarmee het landelijk totaal op 7 kwam, twee meer dan het jaar daarvoor.

Heijnen, T. 2021. Spectaculair aantal Hoppen in 2021. Blauwe Klauwier 47(4): 47-52.

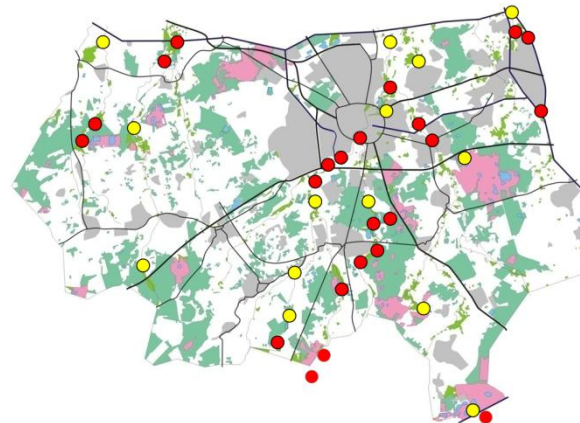
Schuurmans, P. 2021. Zeldzame hop broedt succesvol in Hageven (Neerpelt). Website Natuurpunt. [Download artikel](#).

IJsvogel: 20-34 territoria geteld

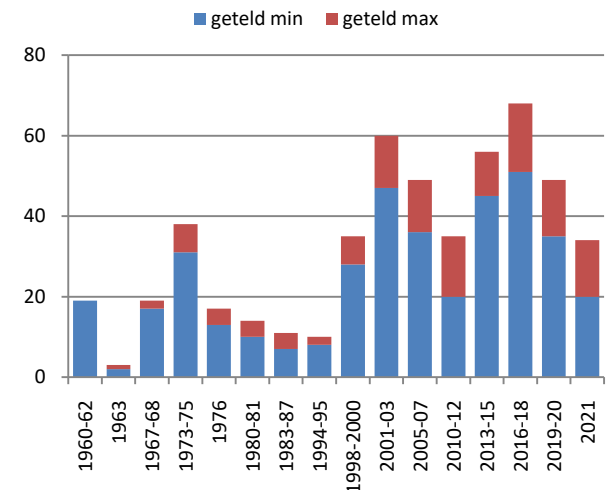
Vrouw IJsvogel op de Patersgronden, 7 maart 2021 (Esther van Daal)

De meeste territoria werden aangetroffen langs de Dommel vanaf Waalre stroomafwaarts en langs de Tongelreep. Er waren overigens naar verhouding weinig zekere territoria (rode stippen) en veel onzekere territoria (gele stippen).

IJsvogel: territoria in 2021 (geel = onzeker = 1 waarneming tussen 20 maart - 15 mei).

In de voorgaande jaren werden aanzienlijk meer territoria gevonden dan in 2021. In 2016-18 kwam de teller uit op 50-68 en in 2019-20 op 35-49 territoria. De afname in 2021 is het gevolg van de vorstperiode van ruim een week in februari 2021, toen het op 11 februari in Eindhoven zelfs -11,3 °C was. In delen van Nederland nam de populatie in 2021 t.o.v. 2020 af met zo'n 65%! Dan valt de afname in de Kempen van 30-40% nog mee.

IJsvogel: geteld aantal territoria in de Kempen in een aantal jaren en periodes in 1960-2021.

In de jaren '60 t/m '80 lag het niveau rond of onder 20 territoria, met uitzondering van een piek in 1973-75. Vanaf medio jaren '90 nam de populatie fors toe en schommelde tussen naar schatting 40 en 75 territoria. Een uitzondering was een dip in 2010-12 die veroorzaakt werd door diverse vorstperiodes.

Keersop Dommelen, 29 juli 2020 (Tom Heijnen)

Dommelpantsoen Eindhoven, 21 april 2021 (Harold Bierens)

Kleine Dommel Geldrop, 13 februari 2021 (Henk Hendriks)

Klotputten, 9 februari 2021 (Wim Deeben)

Het grotere aanbod van nestgelegenheid in de vorm van steile oevers (door hermeandering) en wortelplaten van omgevallen bomen (door gewijzigd bosbeheer) heeft bijgedragen aan de toename van de soort, evenals de lagere frequentie en intensiteit van strenge winters en de verbeterde waterkwaliteit.

 Heijnen, T. 2022. Populatiedynamiek van de IJsvogel als broedvogel in de Kempen. Blauwe Klauwier 48(1): 74-85.

Draaihals: 4 territoria geteld

Draaihals nabij het Greveschutven, 28 mei 2021 (Jan Kolsters)

De Draaihals is een soort van zandgronden en schrale heidegebieden, die zich de afgelopen jaren qua aantallen binnen Nederland weer wat herstelt. Geschikte gebieden voor de soort zijn echter nog dun gezaaid, zo ook in de Kempen. Net als vorig jaar werden in 2021 op de Strabrechtse Heide meerdere territoria van

de Draaihals vastgesteld. Daarnaast was er ook een territorium nabij het Greveschutven, waar eind mei meerdere dagen een roepend exemplaar werd waargenomen. Verspreid over de Kempen waren er nog meerdere waarnemingen van vogels ter plaatse, maar zo vroeg in het seizoen dat het waarschijnlijk om doortrekkers ging.

Al met al waren er in 2021 geen grote verschillen met voorgaande jaren. De territoria uit 2020 op de Groote Heide, het Laagveld en in het Tongelreepdal ten zuiden van Aalst werden dit jaar niet bezet, maar die laatste twee waren vorig jaar al twijfelachtig: beide territoria waren gebaseerd op slechts één waarneming van een roepende vogel.

Draaihals op de Strabrechtse Heide, 29 mei 2020 (Henk Hendriks)

De Draaihals was in het verleden een zeldzame broedvogel. De eerste melding van een territorium was in 1961 in de Hertgang.

Daarna volgden (op diverse locaties) 1955, 1960 t/m 1962, 1974 t/m 1976, 1987, 1991 en 1992, 1996 en 1997, 2001, 2010, 2012 en 2013, 2017 (2 territoria) en 2018.

In al die jaren werd er geen enkel zeker broedgeval (bewoond nest, pas uitgevlogen jongen) vastgesteld.

In Nederland was de Draaihals in het begin van de vorige eeuw niet zeldzaam. Vanaf ca 1975 (wellicht eerder) nam het aantal territoria fors af, met een dieptepunt rond 2000. Daarna trad weer enige toename op.

 Zang van de vogel ten oosten van Grafven: vogelsindekempen.waarneming.nl/sound/view/127751

Boomvalk: 19-33 territoria geteld

Jonge Boomvalken in de Gennepark, 21 augustus 2021 (Frans Hijnen)

De stippen op de kaart waren bijna allemaal gebaseerd op een clustering van losse waarnemingen en geven dus een verre van compleet beeld. Gebieden met meerdere territoria waren onder meer de Mispelindse en Neterselse Heide met aangrenzend beekdal van de Groote Beerze, Valkenhorst met Leenderbos en Groote Heide, en de Strabrechtse Heide.

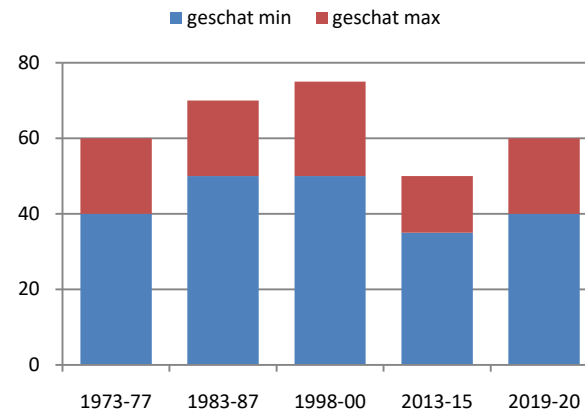

Boomvalk: territoria in 2021.

De verspreiding en het aantal territoria in 2021 kwamen behoorlijk overeen met 2019-20 toen er 17-31 territoria in kaart werden gebracht.

De Boomvalk is altijd een karakteristieke broedvogel geweest van heidevelden met aangrenzende naaldbossen. Dat is nog steeds het geval, al vond wel een afname plaats. Op de westelijke Strabrechtse Heide schommelde het aantal territoria vanaf eind jaren tachtig sterk, van gewoonlijk 3-6 territoria in de jaren

tot en met 2009 (met een maximum van 8 in 1995) tot maximaal 2 in de jaren daarna. De soort komt ook voor in beekdalen met bosschages waar nestgelegenheid is. Wellicht is dit een recenter fenomeen.

Boomvalk: geschat aantal territoria in de Kempen in een aantal periodes in 1973-2020. Aantallen werden in het verleden te laag ingeschat.

Als we de oude schattingen van de Kempen vergelijken met die uit 2020 dan lijkt er geen noemenswaardige verandering in de populatieomvang te zijn geweest. Dit komt niet overeen met de ervaringen van vogelaars die al tientallen jaren in de Kempen actief zijn, en is ook niet in lijn met het landelijk beeld van een afnemend aantal op de zandgronden sinds ca 1985. Vermoedelijk werden de aantallen vroeger flink onderschat.

Slechtvalk: 7 territoria geteld

Vrouw Slechtvalk bij het Evoluon in Eindhoven, 13 juni 2021 (Frans Hijnen)

De waarnemingen van Slechtvalken in de verschillende databases waarvan we gegevens tot onze beschikking hebben, bieden geen goede basis voor het vaststellen van territoria. Vogels die zich (nog) niet gevestigd hebben kunnen enorme afstanden afleggen, wat ook betekent dat waarnemingen van jagende vogels of vogels ter plaatse geen indicatie hoeven te zijn van een nabij territorium.

Binnen de Kempen broedden de meeste Slechtvalken in nestkasten die speciaal voor de soort geplaatst waren op hoge gebouwen. Navraag bij Frans Hijnen, die zich bezighoudt met de Slechtvalken in Eindhoven, leverde waardevolle informatie op over het broedsucces van deze vogels.

De koppels op het Evoluon en de Catharinakerk kwamen succesvol tot broeden en op

beide plaatsen vlogen enkele jongen uit. Ook in Geldrop op de Sint-Brigidakerk was er een territorium, maar de poging tot broeden bleef hier vruchteloos.

Jonge Slechtvalken bij het Evoluon, 13 juni 2021 (Frans Hijnen)

In het begin van het broedseizoen verscheen in Helmond een nieuw mannetje ten tonele. Er werden 4 eieren gelegd, maar het nieuwe mannetje leek hierop te reageren alsof het niet zijn eieren waren, waardoor er geen geslaagde broedpoging kwam. Dit leek erg op de situatie vorig jaar op de Catharinakerk in Eindhoven. Verder was er op de televisietoren in Mierlo nog een broedgeval.

Bij ASML in Veldhoven heeft jarenlang een koppel gebroed in een nestkast, maar dit jaar kwam het hier niet tot een broedpoging. Het leek hier dit jaar in de nestkast een zoete inval, met veel verschillende valken die regelmatig een bezoek brachten. Hieronder

waren zowel man en vrouw van het “oude koppel” als enkele vogels van hun nageslacht.

Het “oude vrouwtje van ASML” had haar onderkomen ergens anders gezocht en was met een nieuw mannetje gepaard op de High Tech Campus in Eindhoven. Hier werd ook succesvol gebroed, want er werd één uitgevlogen jong waargenomen.

Slechtvalk op de Hight Tech Campus, 26 mei 2020 (Frans Hijnen)

Bij de Zinkfabriek bij Budel tenslotte broedde een paar dat 3 jongen grootbracht.

De Slechtvalk komt pas recentelijk met zekerheid als broedvogel in de Kempen voor. Wellicht waren er in de jaren '40 t/m begin jaren '60 af en toe Slechtvalkterritoria in de Kempen, maar daar zijn buiten een aantal losse waarnemingen geen concrete aanwijzingen voor. Vanaf begin jaren '60 t/m jaren '90 werden erg weinig Slechtvalken

tussen de datumgrenzen (en ook daarbuiten) gezien. Dit correspondeerde met de wereldwijde ineenstorting van Slechtvalkpopulaties als gevolg van grootschalig pesticidengebruik in de landbouw.

Slechtvalk bij Budel-Dorplein, 24 juni 2020 (TH)

Vanaf halverwege de jaren negentig begon het herstel van de Nederlandse populatie maar in de Kempen zou het nog wat langer duren.

Locatie	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Budel-Dorplein Nystar	16	5	16	16	16	16	16	15	15	3	6	16	16
Veldhoven ASML/MMC		5	16	16	15	16	16	16		3	15	16	
Eindhoven Techn. Dienst			16	16	16	16		5	12				
Helmond Hoogeind			16	16	16		16	16	12	15	16	16	15
Mierlo TV-toren			16	16	16	16	16	16	12	16	?	16	13
Eindhoven Incassu Unie						15							
Nederwetten Hooi donk						16							
Eindhoven Catharinakerk							16	16	12	16	16	15	16
Eindhoven Evoluon							16	16		16	16	16	16
Geldrop St. Bridgdakerk								13			3	3	3
Eindhoven stationsgebied										3			
Eindhoven Hightech Campus													16
Totaal aantal territoria	1	2	5	5	5	6	6	8	5	7	6	7	7
Waarvan met nest	1	0	5	5	5	6	6	7	5	4	4	6	6

Slechtvalk: broedcode per locatie in 2009-2021. Betekenis broedcodes: 3 = paar, 5 = baltsend paar, 6 = bezoek waar-schijnlijke nestplaats, 12 = pas uitgevlogen jongen, 13 = bewoond nest, 15 = nest met eieren, 16 = nest met jongen.

In mei 1994 werd op de Groote Heide een baltsende man gezien maar verder waren er geen aanwijzingen voor een territorium. Daarna duurde het tot 2001 voordat er 's zomers langdurig Slechtvalken bleven hangen. Dat jaar was bij Budel-Dorplein vanaf februari continu een adulte man aanwezig en soms een onvolwassen man, maar geen vrouw; op de Strabrechtse Heide werd in april een baltsende adulte vogel gezien. Vreemd genoeg volgen dan weer een aantal jaren zonder waarnemingen die op (aanstaand) broeden duiden.

Voor het eerste broedgeval was het wachten tot 2009 toen een paar succesvol broedde bij Budel-Dorplein. Begin 2010 zijn op zeker drie locaties in en om Eindhoven nestkasten geplaatst. In Mierlo werd in maart 2010 paring van een koppel Slechtvalken waargenomen waar een jaar eerder een kast

geplaatst werd. Verder waren er dat jaar paren (met o.a. balts) aanwezig in Veldhoven en bij Budel-Dorplein. Daarna ging het rap. In 2011 broedden 5 paren en daarna jaarlijks 5-8 paren.

De vestiging en toename in de Kempen past binnen de uitbreiding en toename in Nederland. Die is te danken aan een sterke toename in Duitsland. Het aanbieden van nestkasten heeft daarbij enorm geholpen.

Hijnen, F. 2021. Opmerkelijke zaken bij de Slechtvalken in Eindhoven. Blauwe Klauwier 47(3): 17-18.

Hijnen, F. 2021. Slechtvalken in Eindhoven - een vervolg. Blauwe Klauwier 47(4): 35-36.

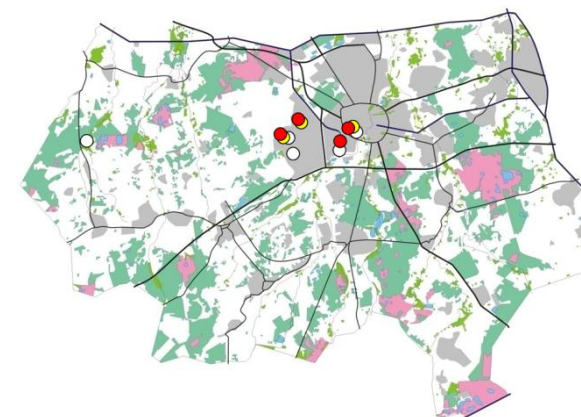
Website over Slechtvalken o.a. met webcams in onze omgeving: peregrines.nl/

Halsbandparkiet: 4-7 territoria geteld

Halsbandparkiet in Eindhoven, 30 december 2020 (Harold Bierens)

Kleine populaties van deze mooie exoot komen inmiddels voor in Eindhoven en Veldhoven. Het is erg lastig om uit de beschikbare gegevens territoria af te leiden.

Halsbandparkiet: territoria in 2021 (geel = onzeker = 1 waarneming van paar, balts en/of zang tussen de datumgrenzen, wit = nog onzekerder = 1 waarneming van een individu of groepje tussen de datumgrenzen).

Veldhoven, 6 december 2021 (Wim Deeßen)

Heikant, Veldhoven, 1 november 2015 (Tom Heijnen)

Engelsbergen Eindhoven, 8 november 2021 (Frans Hijnen)

De kaart geeft een indicatie, maar het kunnen er net zo goed meer zijn (of minder, al is dat niet zo waarschijnlijk). Er waren 2-3 territoria in Eindhoven langs de Gender in het stadsdeel Gestel, en in Veldhoven waren territoria te vinden in Park Meerland en de wijk Heikant. In 2019-20 kwam de lastige interpretatie van de gegevens uit op 8-9 territoria.

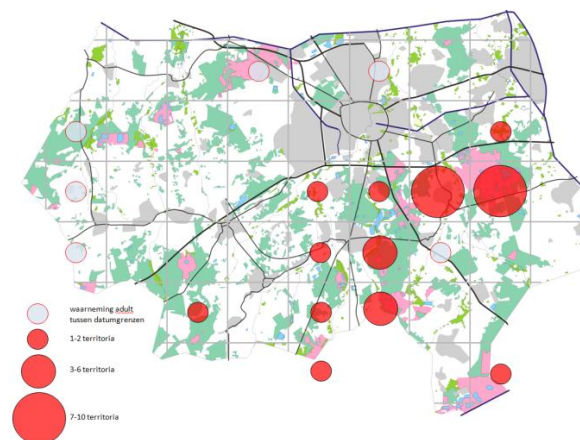
Halsbandparkieten werden pas vanaf 2015 regelmatig in de Kempen gezien, in eerste instantie bijna alleen in Veldhoven (broedgeval in 2016), vooral in de Heikant. Daarna waaierden de vogels uit naar wijken in het zuidwesten van Eindhoven, al stelde dat niet veel voor als we kijken naar de enorme uitbreiding die in de Randstad plaatsvond. Park Meerland, op slechts 1-1,5 km van de Heikant, werd pas in 2020 bezet.

Grauwe Klauwier: 36-50 territoria geteld

Man Grauwe Klauwier bij Heeze, zomer 2021 (Henk Hendriks)

Nadat er in 2020 al speciale aandacht besteed was aan het tellen van Grauwe Klauwieren, is dit in 2021 nog wat beter en uitgebreider aangepakt. Dit leverde een ongekend groot aantal territoria op. Er waren 36 territoria en nog eens 14 mogelijke territoria (die deels op doortrekkers betrekking zullen hebben). Het werkelijke aantal territoria werd geschat op 40-50.

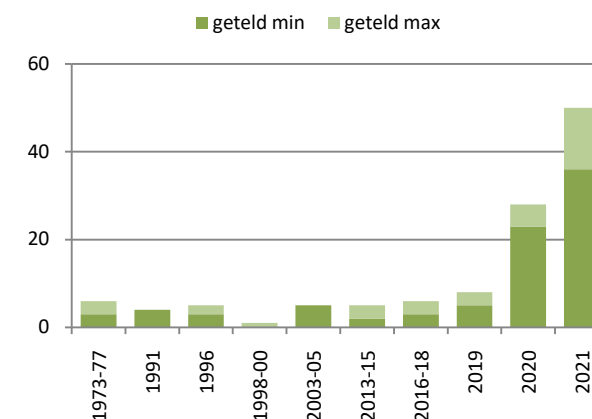

Grauwe Klauwier: territoria per atlasblok in 2021.

Het merendeel van de territoria werd gevonden in de kruiden- en faunarijke graslanden in de beekdalen van de Kleine Dommel tussen Geldrop en Heeze en tussen Heeze en Someren. Ook waren er enkele territoria op aangrenzende heideterreinen. Een ander cluster was te vinden in het dal van de Tongelreep tussen Aalst-Waalre en de grens met België. Ook hier werd de soort aangetrokken door de kruiden- en faunarijke graslanden. In de westelijke Kempen

(westelijk van de lijn Best-Bergeijk) werden op diverse plekken Grauwe Klauwieren tussen de datumgrenzen gezien, maar in slechts één gebied leidde dat tot een territorium.

Zowel aantallen als verspreiding zijn t.o.v. 2020 toegenomen. In 2020 werden 23-28 territoria geregistreerd en het werkelijke aantal territoria werd geschat op 30-40.

Grauwe Klauwier: geteld aantal territoria in de Kempen in een aantal jaren en periodes in 1973-2021.

De Grauwe klauwier is in de Kempen (en Nederland) spectaculair toegenomen. In de vorige eeuw werd in de meeste jaren geen enkel territorium gevonden.

i Heijnen, T. 2021. Grauwe Klauwieren in de Kempen: lang leve de faunarijke graslanden. *Blauwe Klauwier* 47(1): 33-44.

Heijnen, T. 2022. Grauwe Klauwieren in de Kempen in 2020 en 2021. *Blauwe Klauwier* 48(1): 108-114.

18 juni 2021 (Cor van Pelt)

22 juni 2021 (Wim Deeßen)

11 augustus 2021 (Jules Andela)

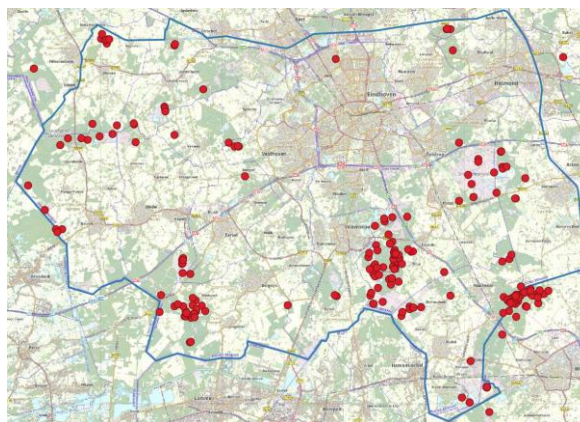
Raaf: 9-21 territoria geteld

Baltsende Raaf ten ZW van Luyksgestel, 10 november 2021 (Jules Andela)

Net als de voorgaande jaren was het lastig om het aantal territoria af te leiden uit alle losse waarnemingen die verzameld werden. Op de kaart met alle waarnemingen van februari t/m mei zijn wel een aantal clusters zichtbaar, maar hoe die clusters (en ook de daarbuiten vallende stippen) corresponderen met territoria is zonder nestvondsten niet goed te zeggen. De Ravenwerkgroep zegt in hun jaarverslag niet voor niets het volgende:

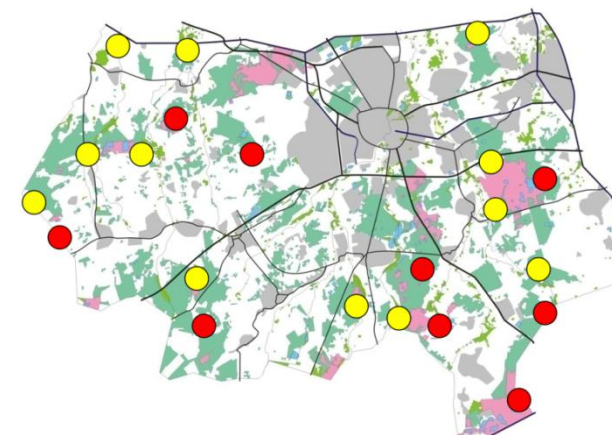
“Raven hebben (meestal) een groot broedterritorium, jonge raven leiden lang een zwervend bestaan en jonge koppels doen er in het algemeen lang over voor ze een territorium gevonden hebben en tot broeden overgaan. Daarom werken wij als werkgroep niet volgens de methode van het Broedvogel Monitoring Project (BMP), met de daar gebruikelijke broedcode notering en fusieafstand. Wij zoeken naar nesten volgens de methode van het Meetnet Nestkaarten”.

Raaf: waarnemingslocaties in februari t/m mei 2021.

Het clusteren van de waarnemingen met een fusieafstand van 3 km (in plaats van 1.5 km volgens de Sovon richtlijnen) resulteert in 9 territoria plus 12 mogelijke territoria. Uit het grote aantal mogelijke territoria blijkt wel hoe onduidelijk de situatie was. Gele stippen kunnen wel degelijk territoriale vogels geweest zijn (wat overigens niet wil zeggen dat ze daadwerkelijk hebben gebroed) maar evengoed waren het vogels uit de ‘rode stip-territoria’ of ging het om zwervende, niet-territoriale vogels.

Er waren in 2021 drie territoria waarbij broeden zeker of waarschijnlijk was. Bij Leende broedde een paar waarvan het eerste nest verstoord werd maar het tweede nest in een Grove den 3 jongen opleverde. Bij Bergeijk werd het nest verstoord dat eveneens in een Grove den zat. Bij Maarheeze werd op 27 april alarmeren en bezoek aan een waarschijnlijke nestplaats genoteerd.

Raaf: territoria in 2021 (geel = onzeker = 2 of meer waarnemingen van een adult binnen datumgrenzen of 1 waarneming van een paar/zang/balts binnen de datumgrenzen).

Het aantal meldingen van Raven in de maanden februari t/m mei neemt al jaren exponentieel toe en die toename lijkt nog niet ten einde te zijn. In 2019-20 werden uit de meestal losse waarnemingen (eveneens op basis van een fusieafstand van 3 km) 13 territoria en 4 mogelijke territoria afgeleid. Het aantal ‘zekere’ territoria was toen dus iets groter, maar met de mogelijke territoria meegerekend lijkt 2021 toch een beter jaar te zijn geweest.

Heijnen, T. 2022. Raaf neemt snel toe in de Kempen. Blauwe Klauwier 48(1): 8-11.

Vos Burchart, H. de & M. Hartman 2022. De raaf *Corvus corax* in Nederland in 2021. Jaarverslag Ravenwerkgroep Nederland.

Cetti's Zanger: 15-16 territoria geteld

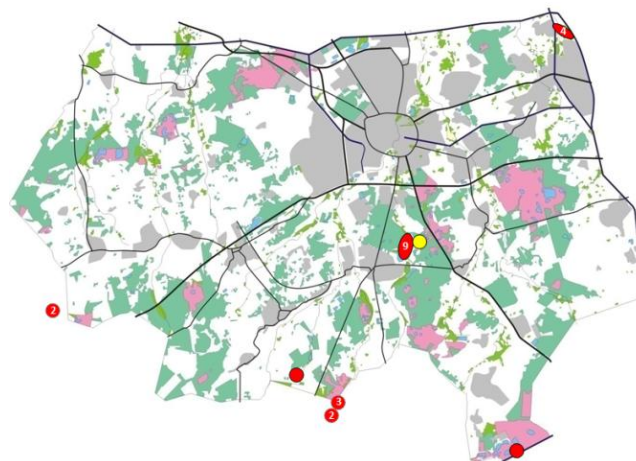

Cetti's Zanger bij de Ringselvennen, 14 april 2021 (Henk Hendriks)

Deze zanger met zijn explosieve zang komt in de Kempen nog steeds alleen zeer lokaal voor. Territoria werden gevonden in De Bundertjes bij Helmond (4 territoria), op de Visvijvers Bergeijk (1), op de Visvijvers Valkenswaard (9-10) en bij de Ringselvennen (1). Net buiten de Kempen in België waren territoria aanwezig in de Goorken en Rode Del (2) en het Hageven (5).

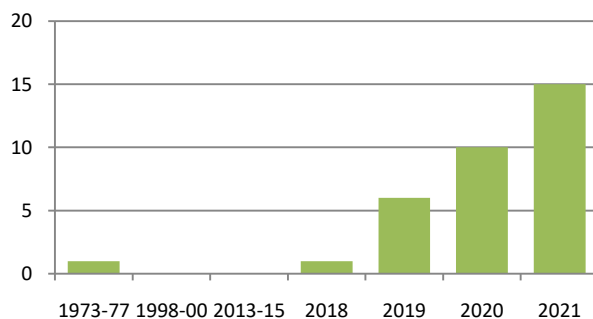
In 2021 werden evenveel territoria vastgesteld als in 2020, maar de verdeling van territoria was toen anders met o.a. 8 territoria in De Bundertjes en 4 op de Visvijvers Valkenswaard. De in 2021 verwachte toename vond niet plaats, maar dat kan liggen aan de vorstperiode in februari 2021. Gegevens uit delen van Nederland wijzen eveneens op een stabilisatie in 2021 t.o.v.

2020, al kwamen lokaal zowel toenames als afnames voor.

Cetti's Zanger: territoria in 2021 (geel = onzeker = 1 waarneming van zang en/of balts tussen de datumgrenzen).

Het eerste territorium in de Kempen werd al in 1969, bij De Hoort, gesignaleerd. In de jaren 1970-2016 waren er af en toe waarnemingen, ook van zingende vogels, maar daarbij werd niet aan de broedvogelcriteria voldaan.

Cetti's Zanger: geteld aantal territoria in de Kempen in een aantal periodes en jaren in 1973-2021.

Uitzondering was een territorium in 1973 in de Ruweeuwsels bij Lieshout. In 2018 kon eindelijk weer een territorium worden genoteerd, in De Bundertjes bij Helmond. Dat was het 'startschot' voor de, vooralsnog bescheiden, toename in de Kempen.

 Boele, A. 2021. Zeldzame broedvogels 2021. Sovon nieuws 34 (december): 6-8. [Download artikel](#).

Heijnen, T. 2021. Veroveren Cetti's Zangers eindelijk de Kempen? Blauwe Klauwier 47(1): 4-13.

Zang van de vogel bij het Ringselven: vogelsindekempen.waarneming.nl/sound/view/119710

Fluiter: 39 territoria geteld

Fluiter in het Leenderbos, 12 mei 2021 (Wim Deeben)

Heel veel bosgebieden zijn in 2021 niet onderzocht en de kaart geeft daarom een verre van volledig beeld.

Achterste Most, 16 mei 2010 (Tom Heijnen)

Neterselse Heide, 14 mei 2015 (Paul van Pelt)

De Pan bij Sterksel, 7 juni 2009 (Henk Hendriks)

Achterste Most, 16 mei 2010 (Tom Heijnen)

Het valt daarbij, en ook mede daardóór, op dat de kaart over 2021 een heel andere verspreiding weergeeft dan die van de voorgaande jaren.

In het afgelopen jaar zien we twee opvallende clusters van territoria: de bossen van de Herbertusbossen (= Kasteelbos Heeze), Somerensche Heide, Lange Bleek en Providentia met 17 territoria, en de Hugterheide ten O/ZO van Maarheeze met 7 territoria. Vergelijken we dit met onze kaart over 2019 en 2020, dan valt op dat er in die gebieden in totaal maar 2 territoria geteld werden, over beide jaren. Ook de territoria bij De Plateaux en bij de Landschotse Heide zijn nieuw ten opzichte van vorig jaar.

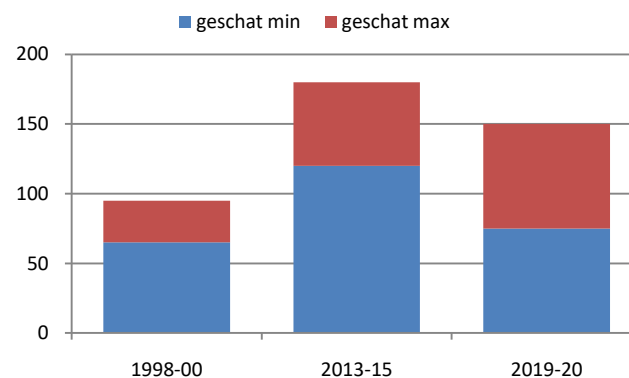

Fluiter: territoria in 2021.

In andere gebieden lijkt, enkel op basis van de waarnemingen die tot onze beschikking staan, de Fluiter dan juist nagenoeg verdwenen.

Waar in 2019 en 2020 nog 25-30 territoria waren in het Leenderbos, komen we nu slechts tot 2. Ook de 4 territoria NW van Heeze zien we niet meer terug, en in het dal van de Groote Beerze komen we enkel nog een territorium tegen ter hoogte van Westelbeers.

In hoeverre de daadwerkelijke aantallen in de genoemde gebieden afgeweken hebben ten opzichte van de jaren ervoor valt echter moeilijk vast te stellen, omdat zoals gezegd veel bosgebieden niet goed zijn onderzocht.

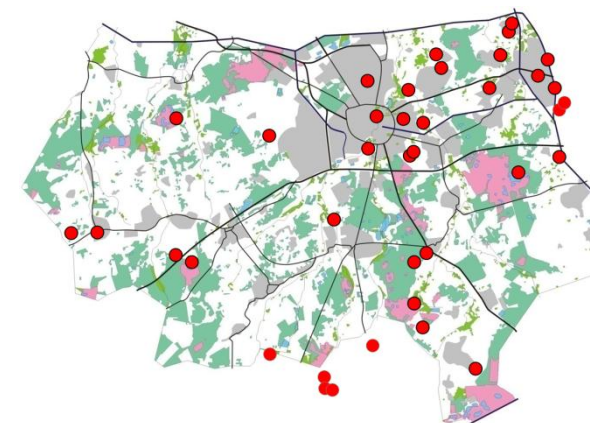
Fluiter: geschat aantal territoria in de Kempen in drie periodes in 1998-2020.

Daarnaast kan het aantal Fluiterterritoria van jaar op jaar sterk variëren. Schattingen die gebaseerd zijn op gegevens van meerdere jaren (zoals in de grafiek) kunnen daardoor te hoog zijn voor een daljaar en te laag voor een piekjaar. Uit landelijke monitoringgegevens blijkt dat dit ook bij de schattingen van 1998-2000 en 2013-15 een rol zal spelen.

Overigens waren fluctuaties vanaf ca 1994 aanzienlijk minder groot dan die in de jaren daarvoor. Piekjaren waren 1988, 1990 en 1993. Er zijn geen langjarige telreeksen van Fluiters in de Kempen beschikbaar waarmee de fluctuaties geïllustreerd kunnen worden.

Braamsluiper: 31 territoria geteld

In tegenstelling tot 2020 waren er in het afgelopen jaar geen meldingen van Braamsluipers uit Veldhoven, maar wel iets meer uit de uiterste zuidwesthoek van de Kempen. Deze verschillen kunnen echter te maken hebben met verschillen in bezoekenintensiteit door vogelaars. Verder laat de kaart grofweg eenzelfde verspreiding zien als het jaar ervoor, met het zwaartepunt in de omgeving van Eindhoven en Helmond.

Braamsluiper: territoria in 2021.

De ontbrekende territoria rondom Veldhoven buiten beschouwing latend, zijn ook de aantallen in 2021 vergelijkbaar met 2020. Hoewel we weten dat de Braamsluiper in de afgelopen decennia in de Kempen flink is afgenomen (net zoals elders op de zandgronden), hebben we maar heel weinig gegevens om dat te staven. Zo waren er in 1973-77 5 atlasblokken met een geschatte aantalsklasse van 11-100 territoria, 10 atlasblokken met 2-10 territoria en 20 atlasblokken met Braamsluiers zonder dat een schatting werd gemaakt. Een totaalschatting is een slag in de lucht maar het waren ongetwijfeld meer dan 150 territoria.

Ofschoon Braamsluiers in de jaren '70 en '80 ook in het buitengebied voorkwamen, waren de hoogste aantallen te vinden in dorpen en steden. Bij een inventarisatie van Hapert en omgeving (990 ha.) in 1981 werden 6 territoria ingetekend en een inventarisatie van de stad Eindhoven (3935 ha.) in 1984-90 leverde 21 territoria op.

Tijdens het atlasproject in 2013-2015 werden maar heel weinig Braamsluiers aangetroffen. Er waren ca 15 atlasblokken met een schatting van 1-3 territoria en 1 atlasblok met 4-10 territoria, wat gesommeerd een schatting van ca 25-35 territoria betekende. Dat was een enorme afname t.o.v. de jaren '70 en '80. De Braamsluiper lijkt vervolgens weer flink toe te zijn genomen als we naar de schatting van 75-

125 territoria in 2019-20 kijken, maar de onzekerheden over de werkelijke aantallen territoria zijn groot.

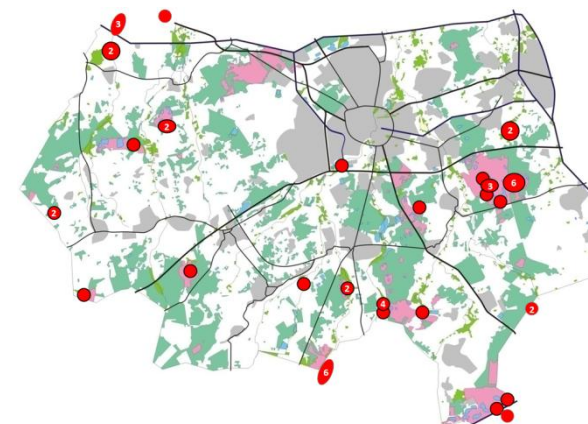
Sprinkhaanzanger: 36 territoria geteld

Sprinkhaanzanger op de Patersgronden, 13 mei 2021 (Hennie Lammers)

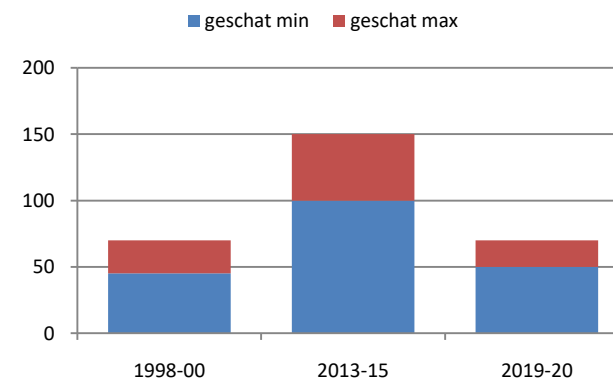
De Sprinkhaanzanger is een soort van natte heideterreinen en vennen met wat rietbegroeiing, wat duidelijk terug te zien is in de verspreidingskaart van de Kempen. Op en rondom de Strabrechtse Heide zien we maar liefst 12 territoria, wat een aardige toename is ten opzichte van 2020. Ook op de Patersgronden, De Plateaux en de Neterselsche Heide zien we de soort weer terug. Van de 6 territoria op de Malpie en Malpiebeemden in 2020 waren er afgelopen jaar nog maar 2 over. Wel werden dit jaar ook territoria gevonden op de Landschotse Heide (2) en de Reuselse Moeren (1), wat op het eerste oog

ook wel geschikte gebieden voor de soort lijken en waar deze dus verwacht kan worden.

Sprinkhaanzanger: territoria in 2021.

Er is weinig bekend over de talrijkheid en het aantalsverloop van de Sprinkhaanzanger in het verleden. Aantallen wisselden soms sterk van jaar op jaar, de soort is niet makkelijk te inventariseren en lange telreeksen in grotere gebieden ontbreken.

Sprinkhaanzanger: geschat aantal territoria in de Kempen in drie periodes in 1998-2020.

De schattingen van de atlasprojecten in 1998-2000 en 2013-15 duiden op een flinke toename in die periode, in lijn overigens met de landelijke ontwikkelingen. Niet in lijn daarmee waren vervolgens de lage aantallen in 2019-20 en 2021.

Snor: 1 territorium geteld

Snor bij de Ringselvennen, 5 april 2007 (Hennie Lammers)

Op 25 april werd twee keer een korte zangstrofe gehoord in het Diessens Broek. Dat was precies op de begindatum van de datumgrenzen van de soort. Daarna werd de vogel ondanks inventarisatiewerk niet meer gehoord, dus wellicht betrof het een doortrekker. Bij de Ringselvennen werd op 18 april een Snor gehoord, maar dat was een week te vroeg om mee te kunnen tellen als

territorium. Zo'n 300m buiten de Kempen, in het Hageven, zat een territorium. In 2020 werd eveneens 1 territorium in de Kempen vastgesteld, ten ZW van Aarle-Rixtel.

De Snor was tot in de jaren '70 niet zeldzaam. Al in de jaren '40 en '50 werden territoria gemeld bij de Ringselvennen, Visvijvers Valkenswaard, Soerendonks Goor, Collse Zegge en langs de Run en Gender bij Eindhoven. In de jaren '60 werden territoria in kaart gebracht op de Strabrechtse Heide (max. 12), Ringselvennen (1), Collse Zegge (1), Visvijvers Valkenswaard (4), Soerendonks Goor en Strijperheg. Ook in de jaren '70 kwamen in deze gebieden Snorren voor, met o.a. 14 territoria op de Strabrechtse Heide in 1971-73 en ca 15 territoria op de Ringselvennen en De Hoort. In de jaren '80 verdween de Snor uit bijna alle gebieden met als positieve uitzondering de Ringselvennen en De Hoort waar in 1980 minstens 18 territoria waren en in 1988 tijdens een uitgebreide inventarisatie maar liefst 42 territoria aan het licht kwamen. De vogels waren vooral te vinden in de uitgebreide Galigaanvelden.

Ook daarna waren hier nog flinke maar wel dalende aantallen aanwezig: 23 territoria in 1993, 16 in 1994, 12 in 1995, 9 in 2000 en 10 in 2001. Van de jaren daarna ontbraken goede tellingen. In 2015 werden de laatste (circa 4) territoria geregistreerd.

Buiten de vennen bij Budel-Dorplein werden in de jaren '00 en daarna incidenteel nog andere territoria gevonden: Soerendonks Goor (2000 t/m 2002), Visvijvers Valkenswaard (2001, 2012), Beuven (2003, 2017), Visvijvers Driebruggen (2014) en Collse Zegge (2017).

De afname van de Snor in de Kempen is in lijn met het landelijke beeld waarbij de soort sinds ongeveer 1975 op veel plaatsen in Hoog-Nederland verdween.

Orpheusspotvogel: 1 territorium geteld

Orpheusspotvogel bij Valkenswaard, 29 mei 2021 (TH)

Bij de overstort aan de noordoostrand van Valkenswaard was van 20 t/m 30 mei een fanatiek zingende vogel aanwezig. Hiermee werd voldaan aan de eisen voor een territorium, maar het fanatieke zingen duidde op een ongepaard mannetje.

Orpheusspotvogels

Valkenswaard, 21 mei 2021 (Maarten-Jan van den Braak)

Batadorp, 3 juni 2017 (Paul van Pelt)

Valkenswaard, 23 mei 2021 (Peter Simon)

Lieropsche Heide, 28 mei 2021 (Willy Ramaekers)

Verder waren er twee meldingen waarbij niet werd voldaan aan de eis van minimaal twee waarnemingen (minstens 10 dagen uiteen). Het betrof een zingende vogel op 28 mei op de Lieropsche Heide ten noorden van het Beuven, en een zingende vogel op 31 mei en 1 juni langs de Raamloop tussen Reusel en Bladel.

Uit voorgaande jaren werden de volgende waarnemingen bekend:

- 20 mei 2000 zingend Budel-Dorplein
- 6 juni 2005 zingend bij Beuven
- 1 t/m 3 juli 2006 zingend Patersgronden
- 3 t/m 7 juni 2014 zingend omgeving Leenderstrijp
- 26 en 27 mei 2017 zingend Zegge tussen Geldrop en Heeze
- 31 mei t/m 17 juni 2017 1 zingend bij knooppunt Batadorp
- 27 mei t/m 7 juni 2018 zingend bij Leenderstrijp
- 2 juni 2020 zingend Patersgronden

Vermoedelijk betrof het in de meeste, zo niet alle, gevallen solitaire mannetjes. Een zeker broedgeval is nog niet in de Kempen vastgesteld. De 'toename' in de Kempen (en Nederland) is vooral te danken aan een betere determinatiekennis. Ondanks een sterk toegenomen broedpopulatie in België is de soort nog steeds zeldzaam in Nederland.

Opname zang van de Valkenswaardse vogel: vogelsindekempen.waarneming.nl/sound/view/133882

Grote Karekiet: 1 territorium geteld

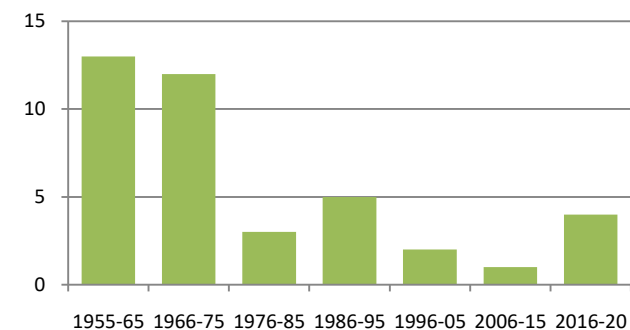

Grote Karekiet bij de waterzuivering Soerendonk, 7 juni 2020 (Hennie Lammers)

Het enige territorium was bij het Beuven waar van 8 t/m 29 juni een fanatiek zingende (en dus vermoedelijk ongepaarde) vogel te horen was. Daarnaast waren er drie waarnemingen van zingende vogels zonder een vereiste vervolgwaaarneming: op 29 mei bij het Greveschutven, op 30 mei aan het Grootmeer bij Vessem en op 30 mei op de westelijke Visvijvers Valkenswaard.

In 2019 en 2020 werden 2 resp. 3 territoria in kaart gebracht. Mede door een succesvol broedgeval in 2020 op de Visvijvers Valkenswaard bestond de hoop dat de soort iets zou toenemen, maar dat is helaas niet gebeurd.

Tot in de jaren '70 waren Grote Karekieten in diverse gebieden aanwezig en kwam het totaal aantal territoria boven de 10 uit. Het grootste aantal zat op de Strabrechtse Heide waar in 1968-70 9 en in 1971-73 6 territoria werden geteld. Daarna nam het aantal af tot een zeer laag niveau met jaarlijks hooguit een enkel territorium (1988 en 2000 waren met 3 territoria uitschieters).

Grote Karekiet: geteld aantal territoria in de Kempen in per decade in 1955-2020, berekend als de som van de maxima per gebied in die decade.

Die afname correspondeert in grote lijnen met die in Nederland: een daling van 85% in de periode 1975-2015 en zelfs 97% in de periode 1950-2015. De populatie zat vanaf 1970 (wellicht eerder) tot aan 1978 bijna in een vrije val. Ook daarna namen de landelijke aantallen gestaag af.

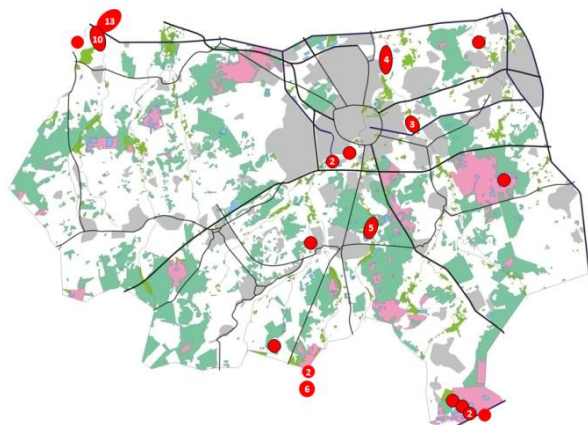
Heijnen, T. & M. Sloendregt 2021. De Grote Karekiet in de Kempen. Blauwe Klauwier 47(1): 14-20.

Rietzanger: 33 territoria geteld

Rietzanger in het Diessens Broek, 8 april 2020 (Frank Neijts)

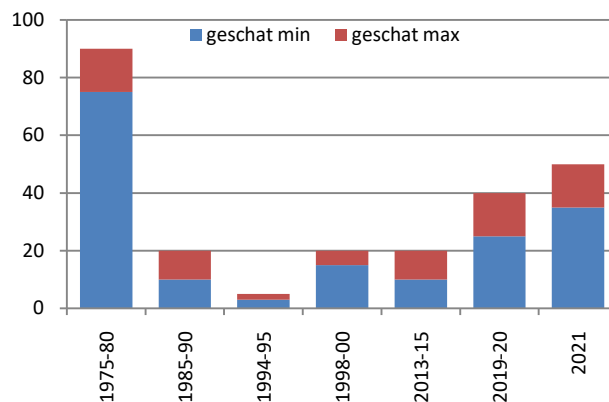
De Rietzanger is een zeer algemene vogel in het noorden en westen van het land, maar ronduit schaars op de hoge zandgronden, dus ook in de Kempen. De verspreidingskaart laat goed zien dat de soort zich binnen ons werkgebied grotendeels beperkt tot enkele gebieden.

Rietzanger: territoria in 2021.

Het was een zeer goed jaar vergeleken met de 23 terr. in 2019-20. Er waren minder territoria in het Diessens Broek (10), maar daar staan meer territoria tegenover in het dal van de Dommel en Kleine Dommel rond Eindhoven-Geldrop (10 in totaal), op de Visvijvers Valkenswaard (5) en bij de Ringselvennen (4).

Tot in de jaren '70 was de Rietzanger lokaal een algemene broedvogel. Zo waren op het Beuven in 1964 10-15 territoria te vinden en op de gehele Strabrechtse Heide in 1968-70 22 territoria. Het aantal territoria op de Ringselvennen en De Hoort werd in 1978 op 25 geschat en in 1980 werden alleen op de Hoort al 15 territoria geteld. Eind jaren '80 waren op de Ringselvennen en De Hoort zeker 10 territoria present.

Rietzanger: geschat aantal territoria in de Kempen in een aantal periodes in 1975-2021.

In de periode 1970-85 vond in Nederland (en daarbuiten) een ineenstorting van de

Rietzangerpopulatie plaats als gevolg van droogte in de Sahel. Opvallend was dat de afname in een deel van de Kempen (zoals Strabrechtse Heide) in lijn hiermee was, maar bij Budel-Dorplein pas een decennium later begon.

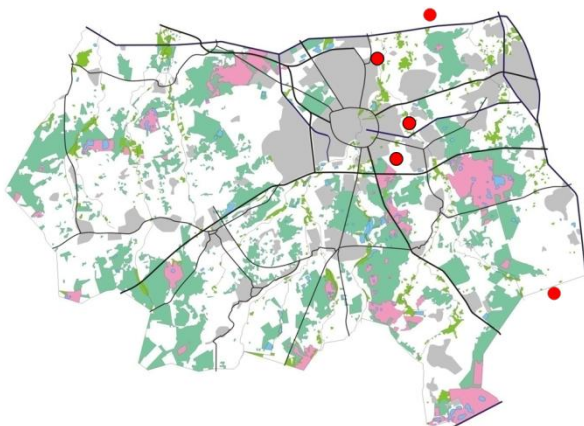
Daarna volgde in Nederland vanaf ca 1995 een spectaculair herstel. In de Kempen vond herstel later plaats en was, tot nu toe, minder 'massaal'. Mogelijk dat beheersmaatregelen, waarbij gezorgd wordt voor vernatting en waterretentie in bepaalde gebieden, een verdere impuls kunnen geven aan het herstel.

Nachtegaal: 3 territoria geteld

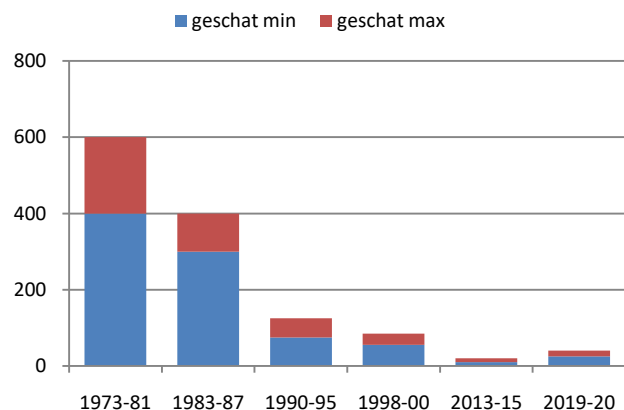
Nachtegaal in de Collse Zegge, 6 mei 2021 (Henk Hendriks)

De schamele drie territoria werden aangetroffen in het Dommeldal bij Bokt, de Collse Zegge bij Geldrop en de Gijzenrooise Zegge tussen Eindhoven en Geldrop.

Nachtegaal territoria in 2021.

In 2019-2020 werden 18 territoria in kaart gebracht, waarvan een aanzienlijk aantal alleen in 2019. Het werkelijke aantal werd toen geschat op 25-50 territoria, maar het lijkt er nu op dat dit een te optimistische schatting is geweest, in ieder geval voor wat betreft het aantal territoria in 2020.

Nachtegaal: geschat aantal territoria in de Kempen in een aantal periodes in 1973-2020.

In de jaren '70 en begin '80 was de Nachtegaal een normale broedvogel van vochtiger bossen en de aantallen liepen in de honderden territoria. Daar is nu bijna niets meer van over. De achteruitgang trad in heel Hoog-Nederland op en wordt geweten aan verruiging van de bossen door ontwatering. Die verruiging is nadelig voor een grondfoerageerder als de Nachtegaal.

Paapje: 1 territorium geteld

Man Paapje bij het Beleven, 7 mei 2021 (Cor van Pelt)

Aan de noordrand van het Beuven was een territorium aanwezig: een mannetje zat hier een week lang te zingen, ruim binnen de datumgrenzen.

Verder werden er de afgelopen jaren geen territoria vastgesteld. Ook in de decennia daarvoor was de soort zeldzaam en meestal afwezig. Daar komt bij dat in het verleden doortrekkers geregeld als (mogelijk)

territorium bestempeld werden. Zekere broedgevallen werden gemeld in 2007 op de Malpie (uitgevlogen jongen) en 2012 op de Strabrechtse Heide (nest met eieren), maar documentatie ontbreekt.

Tapuit: 1 territorium geteld

Vrouw Tapuit op de Neterselse Heide, 30 augustus 2021 (Cor van Pelt)

In april en mei werden op allerlei plekken op de Strabrechtse Heide zingende vogels waargenomen. In één geval, tussen het Grafven en Henneven, werd met een zingende vogel op 27 april en 21 mei voldaan aan de broedvogelcriteria van twee of meer zangwaarnemingen tussen de datumgrenzen. Desondanks is het mogelijk dat het ook hier om een doortrekker ging. Een redelijk laat mannetje werd op 9 juni gezien op de Cartierheide. Dat was de enige

Plateaux, 7 mei 2021 (Tom Heijnen)

Strabrechtse Heide, 3 mei 2011 (Henk Hendriks)

Kranenveld, 15 april 2021 (Wim Deebe)

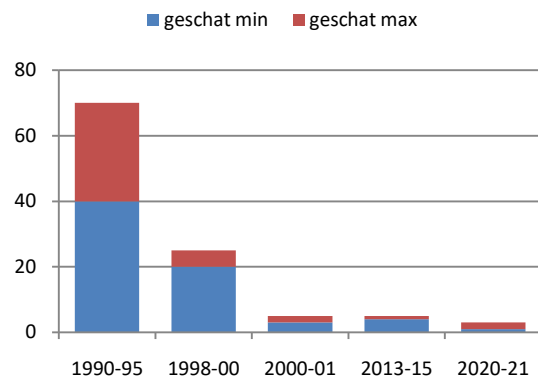

Loosdrechtse Plassen, 28 april 2021 (Jules Andela)

juniwaarneming in de Kempen. Er waren geen meldingen in juli.

Zowel in 2019 als 2020 werd 1 territorium in de Kempen vastgesteld, beide op de Strabrechtse Heide.

Tot in de jaren '90 kwamen enkele tientallen territoria in de Kempen voor. Gebieden met noemenswaardige aantallen waren de Strabrechtse Heide (9 territoria in 1968-70, 14 in 1971-73, 8 in 1978-80, 7 in 1983), Loozerheide (5 in 1979), Groote Heide (11 in 1981 in oostelijk deel, 13 in 1987, >28 in 1988, >26 in 1989, >20 in 1990, 12 in 1991, 14 in 1993) en de Putberg (7 in 1981). Daarna ging het snel bergaf en vanaf 2000 waren er bijna geen territoria meer over.

Tapuit: geschat aantal territoria in de Kempen in een aantal periodes in 1990-2021.

Dit beeld komt overeen met wat er in heel hoog Nederland is gebeurd. Vermoedelijk komt dit door een afname van foerageer- en

broedgebieden. Verzuring en vermeting werkten verrijging van de vegetatie in de hand. De afname van Konijnen zorgde eveneens voor verrijging (door wegvallen van vraat) en voor het verdwijnen van nestgelegenheden (door wegvallen van hopen).

Wouters, P. 2006. Tapuit, Groote Heide 2005. Blauwe Klauwier 32(1): 26-27.

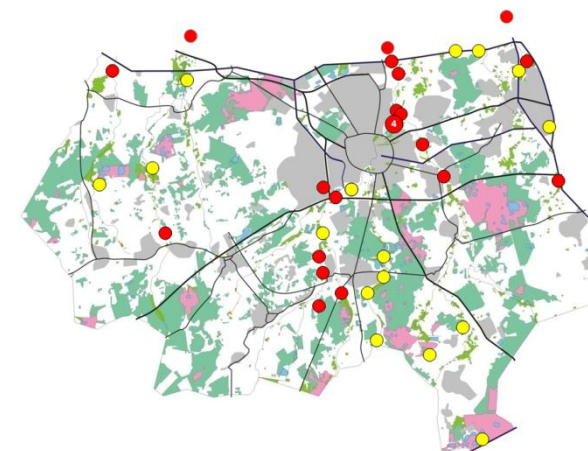
Grote Gele Kwikstaart: 20-36 territoria geteld

Vrouw Grote Gele Kwikstaart bij de Klotputten, 6 maart 2021 (Wim Deeben)

Het totaal aantal territoria was, vanwege het grote aandeel mogelijke territoria, lastig in te schatten. Het gros van de zekere territoria zat langs de Dommel, van de Malpie tot aan het Wilhelminakanaal. De waterzuivering van Eindhoven was met 4 territoria een klein bolwerk. Er waren bijna geen meldingen van vogels langs de kanalen, terwijl daar in voorgaande jaren de nodige territoria werden

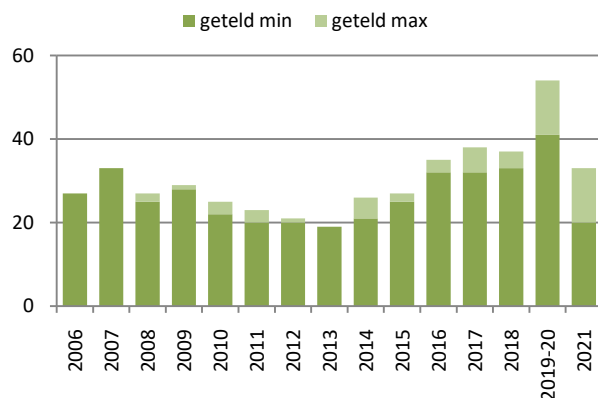
gevonden, maar wellicht was de onderzoeksinspanning daar geringer dan in andere jaren.

Grote Gele Kwikstaart territoria in 2021 (geel = mogelijk = 1 waarneming binnen de datumgrenzen).

In 2019-20 was de soort heel wat talrijker. Er werden toen 41-55 territoria in kaart gebracht, waaronder aanzienlijk meer territoria langs Dommel en Kleine Dommel. Wellicht was de afname in 2021, net als bij de IJsvogel, een gevolg van sterfte tijdens de korte maar pittige vorstperiode in februari 2021.

Hoewel het eerste broedgeval in de Kempen al uit 1951 stamt (in de Hertgang) duurde het tot 1996 voordat er weer een (mislukt) broedgeval volgde, dit keer bij de Volmolen bij Waalre.

Geteld aantal Grote Gele Kwikstaart territoria in de Kempen in een aantal jaren in 2006-2021.

Daarna werden jaarlijks enkele territoria geregistreerd maar hoe talrijk de soort inmiddels was, bleek uit een populatie-onderzoek dat in 2006 startte.

Gesommeerde schattingen van het aantal territoria per atlasblok komen overigens nog een stuk hoger uit dan de getelde aantallen: 40-55 territoria in 2013-15 en 50-60 territoria in 2019-20.

Website De Grote Gele Kwikstaart in Noord-Brabant: grotegelekwik.nl/

Braam, A. & J. Rahder 2009. Geschiedenis van een nieuwkomer - de grote gele kwikstaart als broedvogel in Brabant in 2006-2008. grotegelekwik.nl.

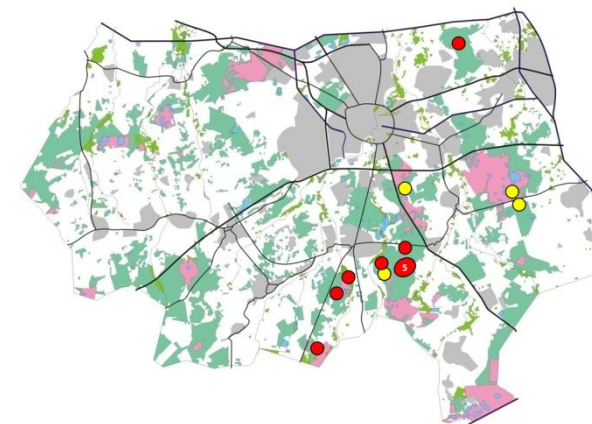
Kruisbek: 11-15 territoria geteld

Vrouw Kruisbek in de omgeving van de Achelse Kluis, 7 februari 2022 (Matthieu Jansen)

Hoewel de gegevens van de Kruisbek vermoedelijk een zeer onvolledig beeld geven van verspreiding en aantallen, valt het op dat er erg weinig zijn gevonden. In de westelijke Kempen werd geen enkele verdachte Kruisbek gezien en ook uit veel andere naaldbossen ontbreken waarnemingen. In Boswachterij de Kempen ten zuiden van de Cartierheide waren weliswaar veel waarnemingen, ook van vogels ter plaatse, maar vooral buiten de datumgrenzen (juni en juli). Ook in De Utrecht werden meermalen vogels waargenomen, maar niet zingend of in paren.

Ook in de oostelijke Kempen is het aantal vastgestelde territoria mager. In het Leenderbos werden er minder gevonden dan in 2020, maar wellicht zijn delen van dit gebied minder goed onderzocht.

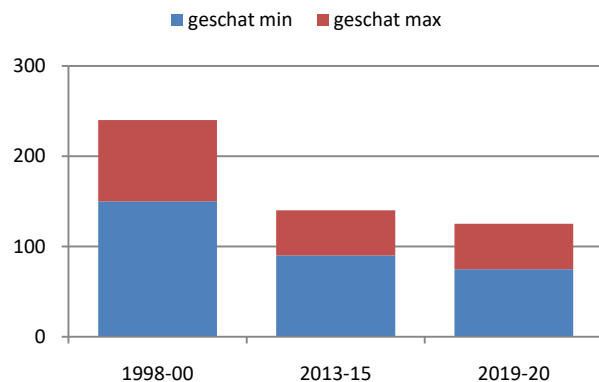

Kruisbek: territoria in 2021 (geel = onzeker = 1 waarneming van paar etc. tussen de datum-grenzen, of 2 of meer waarnemingen van 1 adult tussen de datumgrenzen)

Zoals we vorig jaar al aangeven in ons artikel is de soort lastig vast te stellen als broedvogel, tenzij er vroeg in het jaar veldwerk aan gewijd wordt. Doordat bijna geen enkel gebied systematisch jaarlijks onderzocht wordt, kan dit ook bijdragen aan de fluctuaties in aantallen die we kunnen optekenen.

Desondanks leek 2021 wel degelijk een minder goed jaar dan 2019-20 toen 33-44 territoria opgetekend werden. Het werkelijke aantal territoria kan goed een veelvoud van de getelde aantallen zijn.

Van een uiterst zeldzame broedvogel tot in de jaren '70 is de soort in de Kempen een normale broedvogel geworden, met in goede jaren meer dan 100 territoria.

Dit is in lijn met het landelijke beeld. De aantallen kunnen jaarlijks echter enorm variëren, afhankelijk van de zaadcracht van de naaldbomen. De schattingen in de grafiek hierboven betreffen periodes zonder piekjaren. Topjaren in Nederland waren 1991, 1994 en 2003.

Kleine Barmsijs: 0 territoria geteld

Kleine Barmsijs bij de IJzeren Man in Geldrop, 29 november 2008 (Henk Hendriks)

Er zijn twee waarnemingen die niet voldoen aan de broedvogelcriteria, maar wel interessant zijn om te vermelden: op 14 april zong een vogel aan de rand van de oostelijke Visvijvers Valkenswaard, en op 7 juni zaten 2 vogels in de Rulse Beemden tussen Geldrop en Heeze, eentje volop roepend, waarna beide vogels wegvlogen.

In 2020 was er ook een opvallende melding die niet aan de criteria voldeed. Er werd toen op 14 en 21 mei een zingende vogel aangetroffen aan de zuidrand van de Strabrechtse Heide.

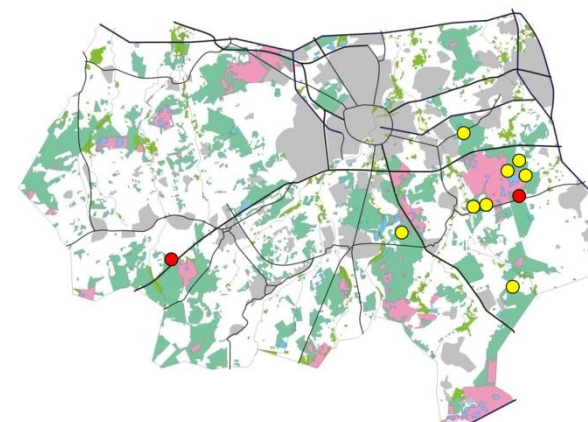
Van de Kleine Barmsijs is twee keer een territorium in de Kempen vastgesteld. In 1991 broedde een paar bij het Klein Hasselsven (18 maart baltsend, 5 juni alarmerend paar met 3 uitgevlogen jongen) en in 1998 zong een mannetje in Lierop van 10 t/m 22 mei.

Sij's: 2-10 territoria geteld

Man Sijs in Geldrop, 18 februari 2022 (Henk Hendriks)

De gegevens van een onopvallende, in naaldbos broedende vogel als de Sijs zijn zeer incompleet. De twee territoria (rode stippen op de kaart) zijn gebaseerd op een zingend mannetje op 15 mei in het Vennenbos bij Bladel en een zingend mannetje op 22 april in de bossen van Somerense Heide ten westen van het Witven. De mogelijke territoria (gele stippen) kunnen uiteraard doortrekkers betreffen. Het is opvallend dat deze allemaal uit een beperkte regio in de oostelijke Kempen komen.

Sij's: territoria in 2021 (geel = onzeker = 1 waarneming van adult tussen de datumgrenzen)

In 2019-20 werden 5-6 territoria gevonden, maar ook hier geldt dat het werkelijke aantal vele malen hoger kan zijn.

Het broeden van Sijzen in de Kempen werd pas in 1991 bewezen, al waren er daarvoor enkele verdachte waarnemingen.

Klotputten, 9 februari 2021 (Wim Deeben)

Achterste Brug, 25 januari 2021 (Tom Heijnen)

Diessens Broek, 21 december 2021 (Peter Simon)

Geldrop, 18 februari 2022 (Henk Hendriks)

In Nederland volgde het jaar daarna een piek aan territoria. De populatie fluctueerde flink, afhankelijk van de zaadzetting van naaldbomen. In de Kempen is de soort naar verhouding altijd schaars geweest, met wellicht 20-25 territoria in 1998-2000 en 15-25 territoria in 2013-15.

Dankwoord

Henk Sierdsema verstrekke 'zoals gewoonlijk' de basisgegevens; wederom dank Henk! Die gegevens werden verzameld door tientallen vogelaars die in de Kempen het veld ingingen én de moeite namen om hun waarnemingen digitaal vast te leggen.

Roel van den Heuvel verstrekke aanvullende informatie over Cetti's Zangers in De Bundertjes en Paapje bij het Beuven, Wil Beeren over Slechtvalk en meeuwen bij Budel-Dorplein, Theo van de Voort over weidevogels in Reusel-De Mierden, Frans Hijnen over Slechtvalken in en rond Eindhoven en Jan Kolsters over wespennesten. Dank aan alle fotografen voor de mooie foto's. ■

Dal van de Oude Strijper Aa bij de Gastelsche en Groote Heide, 24 mei 2021 (TH)

